ԱՒԵՏԱԲԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

The Weekly **AVEDAPER**, American Bible House, Constantinople.

ՀԱՏՈՐ ԿԵ Կ. ՊՈԼԻՍ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 13, 1912 ԹԻՒ 2

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՀՈՐԻՋՈՆԸ. Թուրքեւիտալական պատերազմը, Չինու Ազգ. Ժողովը։

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ. Վեր. Տր. Ռիլեըմ կուտէլ։

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ. Երջանկութիւնը իբրեւ պարտականութիւն, «Վասն զի իջեւանին մէջ իրենց տեղ չկար», Գումը տարափոխիկ է։

ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ. Առողջութիւն խնայել, Բազմազբաղ աշխարհին, Երկու բաժակները (Ոտանաւոր), Առաջին Ծնունդի–ծառը։

ՅՕԴՈՒԱԾԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԲԱԺԻՆ. Հերձուած մարդկային երրորդութեան դէմ, Տեսականն անհատականութիւն, Երրորդ շրջան, Հայ կեանքը։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՀՈՐԻԶՈՆԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ-ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ. Ահաւասիկ ինչ որ Թայմս կ'ըսէ այս պատերազմին վրայ՝ 1911ի դեկտեմբերուն վերաբերեալ երկար տեսութեան մը մէջ.

Հազիւ հազ թեթեւնալ սկսաւ Մարոքեան խընդրին պատճառով ամբողջ Եւրոպայի մէջ ծագած բուռն անձկութիւնը, և ահա Տրիպոլսի նկատմամբ Թուրքիոյ ուղղուած Իտալական վերջնագիր մը եկաւ երկնից կապոյտէն արձակուած չանթի պէս ու նոր հոդերու մէջ ընկղմեց Եւրոպան։ Դեռ ճշտիւ հասկցուած չէ թէ ի՛նչ էին Իտալիոյ սոյն յղակարծ գործողութեան բուն պատճառները։ Վասն զի որչափ ալ գրդռիչ եղած ըլլայ Տրիպոլսի իշխանութիւններուն դիրքը հանդէպ Իտալական չահերու, Իտալիոյ պաշտօնական յայտարարութիւններուն մէջ պարզուած Իտալական գանգատները հազիւ հազ կ'ընծայեն այդ կտրուկ գործողութեան համար բաւարար բացատրութիւն մը։ Իտալիա փութաց պատերազմ հրատարակել, երբ Թուրքիա անմիջապէս չհաւանեցաւ վերջնագրին պայմաններուն։ Ցայտնի է թէ արդէն բաւական պատրաստութիւն տեսնուած էր Իտալիոյ մէջ և քանի մը օրէն Իտալական հզօր տորմիղ մը երեւցաւ Տրիպոլսի դիմաց մեծ արշաւախմբի մը հետ, և նախաշաւիղ ռմբակոծութիւններէ ետեւ ղօրք հանուեցաւ նախ ի Տրիպոլիս և յետոյ ի Պէնղազի։ Նոյ. 4ին Իտալիոյ Թագաւորը հրամանագիր մը հանեց և Տրիպոլսի ամբողջ նահանգը Իտալիոյ կըցուած հռչակեց։ Զին. գործողութիւնները անկէ ի վեր դանդաղ ընթացք ունեցան, բայց Իտալացիները ծովեզերեայ բոլոր քաղաքներուն տիրացած կրնան համարուիլ։ Ներքնաչխարհի նուաճումը դեռ կը մնայ, և տարակոյս չկայ թէ երկար ու տաժանելի գործ մը պիտի ըլլայ, նկատելով մանաւանդ այն դառն թշնամութիւնը զոր ցոյց տուին ծովեզերեայ գաւառներու Արաբ բնակիչները։ Միջազգային կնճռոտութիւններու երկիւղով Իտալիա հրաժարեցաւ նաւային այն գործողութիւններէն որոնց ձեռնարկեց պատերազմին սկիզբը Ալպանական եղերաց վրայ, և անշուշտ միեւնոյն պատճառներով, որչափ հնար է, երկար ժամանակ պիտի զգուշանայ թշնամութիւններու դաշտը Միջերկրականի մինչեւ Արեւելեան Ջուրերը տարածելէ։ Միւս կողմէ Թուրքիոյ համար անհնար է ոեւէ օգնութիւն ղրկել Տրիպոլիս։ Սակայն Թուրքիոյ վարիչները ներքին նկատումներով չեն համաձայնիր հաւանութիւն տալ Օսմ. հողի պաշտպանութեան, մինչ Իտալիա ալ հարկաւ չկընկալուիր որ հրաժարի իր ձեռնարկութեան նպատակէն։ Այս պայմաններուն մէջ երկու կողմերուն համար ալ պատերազմը չարունակել նոյնչափ դժուար է որչափ հաշտութիւն կնքել։

Եւրոպական բոլոր միւս տէրութիւնները մինչեւ ցարդ բացարձակ չէզոքութիւն պահեցին, բայց և այնպէս Թուրքիտալական պատերազմը իր ազդեցութիւնն ունեցաւ միջազգային յարաբերութիւններու վրայ։ Մանրապէս խախտեց այն դիրքը զոր Պատրն Ցոն Մարշալ իր ճարտարութեամբ ու յարատեւութեամբ ի նպաստ Գերմանիոյ վերըստին ապահոված էր Կ. պոլսոյ մէջ, ուր տարբեր սկիզբները նոր համաձայնութիւն մը կնքեց Պալտատի երկաթուղիին չարունակման համար, մինչ Անգղիոյ և Թուրքիոյ միջեւ դեռ առկախ կը մնան Պարսից Ծոցին վերաբերեալ խնդիրները։ Սակայն անցեալ դէպքեր չարաչար խախտեցին երիտասարդ Թուրքերու գինուորական հատուածին անգամ հաւատքը Գերմանիոյ բարեկամութեան արժէքին վրայ, քանի որ այդ չկրցաւ Երբեակ Զինակցութեան անդամներէն մին արգելել Թուրքիոյ վրայ անսպասելի յարձակումէ մը։ Թուրքիոյ հանրային կարծիքն հետեւաբար սկսաւ դառնալ Երբեակ Համաձայնութեան տէրութիւններուն և մանաւանդ Անգղիոյ կողմը։

Եգիպտոսի մէջ փորձեր եղան Թուրքեւիտալեան պատերազմին առիթով օտարներու դէմ զբրդռութիւն յառաջ բերելու։ Բայց Սուլթանին երիցադոյն որդւոյն նախագահութեամբ Օսմ. մանաւոր պատուիրակութեան մը առաքումը, Սուլթանին անունով ողջունելու համար Ճորճ Թագաւորն ի Փորթ Սայիտ, փրկաւէտ յանդիմանութիւն մը եղաւ դրդռութիւն հանել ուզողներուն։ Բայց աստի Լորտ Քիչընըրի՝ իբրեւ Գահիրէի Անգղիական ներկայացուցիչ՝ հանդուցեալ Սըր Էլդրն Կորսթի յաջորդ անուանումը արդէն զգալի ազդեցութիւն ըրած էր Եգիպտոսի քաղաքական խոռվարարներուն վրայ։

Աւստրիոյ մէջ հակիտալեան հին տարրերէն ոմանք գինուորական ազդեցիկ անձերու հետ միացան հակիտալեան ուղղութիւն մը տալու համար Աւստրիա-Հունգարիոյ քաղաքականութեան, և ժամանակ մը յաջողեցան ալ, այնպէս որ Իբրենթալի կոմսին դիրքը վտանգուած երեւցաւ։ Սակայն ալեւոր Ցրանց Եոզէֆ կայսրն ըստ սովորութեան վճռական վայրկեանին մէջամտելով խոհեմութիւն յանձնարարեց, և ապայակոյտի պետ Զօր. Ռոնրատ Ցոն Հէօցէնտորֆ պարտաւորեցաւ հրա-

ժարիլ։ Բայց կայսեր առողջական վիճակը դարձեալ հոգ կը պատճառէ, և սպայակոյտի պետին հրաժարման պահուն գահաժառանգ իշխանը ուշադրաւ եղանակով արտայայտեց թէ ի՛նչ համակրանք ունի անոր հանդէպ։

Անվիճելի խտութիւնը, որով Իտալացիները պատժեցին Տրիպոլի ովասիսին Արաբները զինուորներու վրայ նենգութեամբ յարձակում գործելնուն համար, Անգղիոյ մէջ զայրոյթի անխորհուրդ արտայայտութիւններու առիթ ընծայեց հանրային կարծիքի այն հատուածին, որ արդէն Իտալիոյ դէմ զայրացած էր՝ չդիմելուն համար Լատէլի տեսանին և միւս այն միջոցներուն, զորոնք կ'ուզեն Անգղիացիներուն ներկայացնել իբրև եւրոպայի խաղաղութեան պահպանման համար բաւարար կամ բաւական ոյժեր։ Այդ արտայայտութիւնները մեծ վիշտ պատճառեցին Իտալիոյ մէջ, ուր ոչ միայն վարչեմի բարեկամութեան մը անվայել համարուեցան, այլ եւ անաղնիւ փոխադրինութիւն մը այն ընթացքին որով Պօէրական պատերազմին ժամանակ Իտալիոյ հանրային կարծիքը ընդհանուր առմամբ հաւատարիմ մնաց Անգղիոյ և զգուշացաւ միանալ Հարաւային Ափրիկէի Անգղ. զօրաց վրայ պարսաւ ու զրպարտութիւն տեղայող գրեթէ բոլոր երկիրներուն չխոտոռն արշաւանքին։ Իտալացիներու սիրտը բարեբախտաբար բաւական հանդարտեցաւ Լորտ Բոպըրթսի նման ականաւոր Անգղիացիներու լուրջ բողոքներուն չնորհիւ, և կը յուսանք թէ Իտալիոյ մէջ ալ վերջ պիտի գտնեն երբեմն արտայայտուող սա կասկածները թէ Եգիպտոսի Անգղ. իշխանութիւնները ճշտիւ չեն յարգեր չէզոքութեան պարտականութիւնները։ Գոհացուցիչ է դիտել թէ Իտալացիներն առ հասարակ կարեւորութիւն չընծայեցին ուրիշ կողմերէ տրուած ծուռ մեկնութեան՝ Սոլլումի ծոցին Եգիպտական գրաւման, որ վերջերս տեղի ունեցաւ Բ. Դրան ու Եգիպտական կառավարութեան միջեւ գոյացած կարգադրութեան մը համաձայն։

ՉԻՆՈՒ Ա.ԶԳ. Եաւանչիքայ կայսերազուն իշխան ԺԻՒՂՈՎԸ ներուն միաձայն հաւանութեամբ Դեկ. 28ի գիշերը հրատարակել տուաւ կայս. հրովարտակ մը, որ կը յայտնէ թէ գահը պատրաստ է ընդունիլ Չինու կառավարական ապագայ դրութիւնը ընտրելու համար գումարելի Ազգ. Ժողովի մը որոչումը։ Հրովարտակը հրատարակուեցաւ ի յարգանս Թանկ Շաօեիի յիշատակագրին, որ կ'ըսէ թէ Վուճինկֆանկ յայտարարած է թէ ժողովուրդն հաստատապէս որոշած է հանրապետական դրութիւնն ընտրել։ կը խոստովանի թէ գահը, որ Սահմանադրութեան 18 յօդուածներուն հաւանեցաւ և իր խոստումները կատարելու հանդիսաւոր երդում բրաւ Նախահայրերու Սրահին մէջ, չյաջողեցաւ վստահութիւն ներշնչել, և կ'ըսէ թէ, նկատելով որ խնդիրը թէ կառավարութեան դրութիւնը Սահմանադրական միապետութի՞ւն պիտի ըլլայ թէ Հանրապետութիւն՝ կենսական կարեւորութիւն ունի և չկրնար որոշուիլ ժողովրդին մէկ հատուածին կամ գահուն կողմէ միայն, Ազգ. Ժողով մը պիտի հրաւիրուի յատկապէս Թանկ Շաօեի պիտի խորհրդակցի հանրապետական ներկայացուցիչներուն հետ և պատուիրակներու ընտրութեան մեթոտ մը և թիւնամական գործողութիւններու դադարում պիտի ընդունի, որով յեղափոխականներուն վրայ պիտի ծանրանայ պատերազմը չարունակելու անհաճոյ պատասխանատուութիւնը։ Կ'ըսուի թէ Թանկ Շաօեիի առաջարկը սա է որ 22 նահանգներէն իւրաքանչիւրը երեք պատուիրակ ընտրէ Գաւառ. Ժողովներուն ձեռամբ և այդ պատուիրակները գումարին երեք ամիսէն։ Սակայն յեղափոխական պետերը այդքան յապաղման պիտի չհաւանին, միանգամայն պիտի պահանջեն որ պատուիրակ անուանուին անոնք որ արդէն իսկ Նանքինի առժամեայ համաժողովին կը մասնակցին իբրեւ 14 նահանգներու ներկայացուցիչներ։ Կարելի է իրաւախոհութիւն մը յառաջ բերել այդ պատուիրակներուն համար նոր արտօնագիրներ առնելով Գաւառ. Ժողովներէն։ Առ այժմ անոնք անուանուած են յեղափոխական զին. կառավարիչներէն միայն, թէև եռանդուն կը պնդէ թէ Միապետական կառավարութիւնը Հանրապետականէն աւելի կը յարմարի Չինացիներու տրամադրութիւններուն և կ'ըսէ թէ նախագահական պաշտօն պիտի չընդունի, եթէ իրեն առաջարկուի Ազգ. Ժողովէն, պատճառ ունի հաւատալու թէ պիտի ընդունի այդ պաշտօնը, եթէ ժողովին բաղձանքին միանայ նաեւ բաղձանքը Մանչուներուն, որոնց վեհապետական ընտանիքին ծառայած է այնքան հաւատարմօրէն։ Թայ։

Սունեաթսէն Նանքինի ժողովին կողմէ միաձայնութեամբ նախագահ ընտրուած է Չինու Հանրապետութեան։ Բայց առժամեայ ժողով է այդ, և միայն 14 նահանգ կը մասնակցին անոր։ Սունեաթսէն Չինացի Բրիստոնեայ հովիւի մը որդին է և միսիոնարական դպրոցներու մէջ կրթուեցաւ։

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՎԵՐ. ՏՐ. ՈՒԻԼԵՐՄ ԿՈՒՏԷԼ

Հ. Ս. Պ.

ՉԱՓՈՑ մէջ աչխատելու համար եկած Ամերիկացի այս առաջին միսիոնարը Ամերիկա վերադարձաւ 1865 Յունիսին և զայն յիշողներէն դեռ ոչ մեացողները չատ չեն։ Սակայն ան իր նկարագրով ու պատմութեամբ այնքան չահեկան մարդ էր և այնքան կարեւոր դործ մը կատարել արտօնուեցաւ որ վստահ ենք թէ հաճոյքով պիտի կարդացուի անոր կենսագրութեան համառօտ մէկ ուրուագիծը։

Ուիլեըմ Կուտէլ ծնաւ 1792 Փետր.ին, դրեթէ 120 տարի առաջ։ Հայրը, որ Ամերիկեան անկախութեան պատերազմին մասնակցած էր իբրեւ զինուոր, անսովոր բարեպաչտութեան տէր էր։ Որդին սապէս կը գրէ անոր վրայ. «Ձեմ կրնար յիչել տարի մը երբ հաւատքի, աղօթքի և անձնուրացութեան կեանք մը չվարեց ան։» Մայրն ալ նոյնպիսի հաւատքի տէր էր։ Որդին անոր մահուան վրայ, որ տեղի ունեցաւ երբ Ուիլեըմ իր 18ին մէջ էր, սապէս կ'ըսէ. «Վաւ կը յիչեմ թէ ի՛նչ յստակ ձայնով ըսաւ, Ալէլուիա, Ալէլուիա, Ալէ — ։ Յանկարծ լուաց հոս ձայնը և բառը կէս մնաց Յորդանանու միւս կողմը ամբողջացուելու համար։» Տասնըհինգ տարեկան հասակին մէջ Ուիլեըմ ակադեմիա մը մտաւ գոլէճի պատրաստուելու համար։ Այդ ակադեմիան Անտովըրի մէջ էր՝ անոր քնակավայրէն իբր 100 հզմ/թ. հեռու։ Ամբողջ ճամբան քալեց՝ անտուկը չալակն առած և ծաղր ու առարկայ եղաւ այն գիւղերուն տղայոց որոնց մէջէն անցաւ։ Հայրը այնչափ աղքատ էր որ դրամական ոեւէ օգնութիւն չէր կրնար ընել։ Որդին ձմեռները դպրոցի մէջ դաս տալով և ուրիչ միջոցներով կը հոգար իր անհրաժեչտ պիտոյքը, ընդունելով նաև բաժին մը պաչտօնէութեան պատրաստուող աղքատ ուսանողներու յատուկ նպաստի գումարէ մը։ Առաջին դասատուութենէն իսկ յայտնի եղաւ թէ ի՛նչ ընաիր ուսանող էր և իր ուսուցիչներուն սիրելին եղաւ։ Ցաջողութեամբ աւարտեց գոլէճի և Անտովըրի աստուածաբանական ճեմարանին ընթացքը և 1820ին չրջանաւարտի վկայական ստացաւ Անտովըրէ։

1812ին, երբ դեռ ակադեմիոյ ուսանող էր, Ամերիկեան Պորտի կողմէ ղրկուած առաջին միսիոնարներուն ձեռնադրութեան ներկայ դտնուեցաւ։ Նմանօրինակ ձեռնադրութեան մը ներկայ եղաւ երբ Տարթմըթհի գոլէճին մէջ կ'ուսանէր։ Բայց աստուածաբանական ճեմարան մանելէն ետև էր որ վճռապէս նուիրեց ինքզինք արտաքին առաքելութեան։ Եւ այդ քայլն առնելու համարայն ժամանակ կրօնական աւելի նուանգ ու նուիրում հարկ էր քան այսօր։ Շատ աւելի նեղութիւն կար յանձն առնելու։ Հայրենի երկրին հետ հաղորդակցութեան միջոցները աւելի քիչ էին և երկարակեցութեան յոյսը նուազ էր։ Մր. Կուտէլ, երբ դեռ ճեմարանի ուսանող էր, բարութիւն մը ըրաւ իր մէկ կարգ մը վեր եղող բարեկամի մը։ Այդ երիտասարդը այն ժամանակ Սանտուիչ կոչուող Հաւայեան կղզեխումբը ղրկուելու միսիոնարական առաջին զոյգէն մին պիտի ըլլար։ Բայց անոր իսկ սեռեալին ազգականները թոյլ չտուին որ ընկերանայ անոր, և նչանախօսութիւնը խզուեցաւ։ Ուղեւորութեան ժամանակը մօտեցած էր, և Մր. Կուտէլ գնաց տեսնուեցաւ իր մէկ ազգականուհիին հետ, տեսակցութիւն մը կարգադրեց անոր ու իր բարեկամին միջև, և եչքը սա եղաւ որ ամուսնացան անոնք ու Հաւայեան կղզեխումբը գացին 1819ին։ Այդ ընտիր ամուսին մէկ պատակը յօդուածագրիս գասընկեր եղաւ գոլէճի մէջ։

Մր. Կուտէլ ժամանակ մը Ամերիկայի մէջ ճամբորդեց իբրեւ Ամերիկեան Պորտի գործակալ և անոնց գործին համար դրամ հաւաքող, ու յաջողեցաւ ալ։ Իր ձեռնադրութիւնը տեղի ունեցաւ 1822 Սեպ.ին, և նոյն տարւոյ Դեկ.ին դէպի Մալթա մեկնեցաւ իր հարսին հետ։ Հոն մնացին անոնք 1823ին Յունվ.է մինչեւ Հոկ., զի այն ժամանակ Մալթա Արեւելքի միսիոնարութիւններուն համար թարգմանչական ու հրատարակչական գործի նախապատրաստութեան կեդրոն էր։ Հոկ.ին մեկնեցան դէպի Պէյրութ։ Իրենց դիտաւորութիւնն էր յետոյ Երուսաղէմ հաստատուիլ։ Նախ ակսան Արաբերէն և Թրքերէն սորվիլ, բայց խոհեմութիւն համարեցան միայն մէկ լեզուի տալ իրենց ուչադրութիւնը և Թրքերէնն ընտրեցին, զոր Հայերէն տառերով սորվեցան օգնութեամբ եպիսկոպոս ձեռնադրուած երկու Հայերու, որոնց անուններն են Դիոնեսիոս և Յակոբ։ 1826ին Մր. Կուտէլի տունը կոզոպտուեցաւ և կեանքը վտանգուեցաւ Ափրա վայրի ղինուորներէ, և 1828ին, երբ երկիւղ կար թէ պատերազմ պիտի ծագի Թուրքիոյ և Անգղիոյ միջեւ, միսիոնարները պարտաւորեցան Մալթա փախչիլ, և հոն Մր. Կուտէլ հրատարակչական գործով զբաղեցաւ մինչեւ 1831։

1831ին հրահանգ ստացաւ Դ. պոլիս փոխադրուելու, և մայրաքաղաքս ժամանեց նոյն տարւոյ Յունիս 9ին։ Անհատական մաս մը այն նկա-

բազրականէն զոր գրեց այդ ժամանման վրայ. «Երբ առաջին անգամ նչմարեցինք Թուխանէն, Ղալաթիան ու Բերան, որ չրեզրէն կը տարածուին մինչեւ բլուրներուն դագաթը, և երբ սկսանք Սէբաչպուրնուի չուրջ դառնալ, տեսարանը ամենաչքեղ ու վսեմ եղաւ։ Մեծապէս գլեց անցաւ ինչ որ ես երեւակայած էի անոր նկատմամբ։... Այս Սոֆիայի և Սուլթան Ահմէտի մզկիթներէն ներկայ վեհապետ Սուլթան Մահմուտի պալատներուն ու պարտէզներուն հետ մեր առջեւ էին իրենց բոլոր վեհութեամբ ու սիրունութեամբ։ Կանանոցներու վանդակապատ պատուհանները, ոսկեզօծ գոները և հակայ մուտքերու վերեւ քանդակուած վեհապետական ոսկետառ սիղտոսները դիւթական կերպով կարծես ի տես կու գային։ Անհամար նաւակներ արագօրէն կը սուրային ամէն ուղղութեամբ, կեանքի, գործունէութեան, հաճոյքի և գործառնութեան երեւոյթ ընծայելով տեսարանին։»

Մր. Կուտէլ տուն մը վարձեց Բերայի կողմը, բայց չատ չանցած՝ տունը այրեցաւ ահաւոր հրդեհէ մը, որու մէջոցին «գոյքի կորուստը աւելի մեծ եղաւ,» կը գրէ, «և հրդեհն աւելի անդիմադրելի քան զոր երբեք եղած էր հոս առաջ և մարդուս կը յիշեցնէր վերջին օրուան կրակը։» Հրկիզուած վայրին երկայնութիւնն էր 3 հզմթ., լայնութիւնը 1.5, և 100է աւելի մարդ մեռան։ Մր. Կուտէլ ու ընտանիքը կորսնցուցին բոլոր իրենց կարասին և գրեթէ բոլոր իրենց հագուստները և գիրքերը։ Ժամանակի մը համար Պէօյիւքտէրէ գացին, բայց ձմեռը Ամերիկեան դեսպան Փորթըր հրամանատարին հետ անցուցին անոր հրաւէրով, զի ընտանիքն Ամերիկա էր։ Պիտի չյայտնէինք զՄր. Կուտէլ հաւատարմօրէն պատկերացնել առանց յիշելու անոր ընկերային փայլուն յատկութիւնները։ Ահաւասիկ վկայութիւն մը Տր. Ուտէ, որ քալ կը ճանչնար զայն և քանի մը տարի պաշտօնակից էր անոր. «Քաղցրաբարոյ, քաղաքավար, ուշիմ, պատրաստաբան և յորդ կատակախօս, դիւրաւ կը մտնէր ուր և ուզէր երթալ, և կը բանեցնէր մադնիսական ազդեցութիւն մը, որ երբեք առանց ենթականերու չէր մնար, որոնց վրայ ճշմարտութեան լոյսը տեղար ոեւէ կերպով։» Կ'ըսէ նաեւ. «Րոպէի մը մէջ, առանց դժուարութեան, կարող էր ամենազուարթ քահքահէն ամենալուրջ և հոգեւոր նիւթերուն դառնալ։»

Հրդեհը այս քաղաքն այցելող միակ պատուհասը չէր այն օրերը։ Քանի մը անգամ ժանտախտի և հնտախտի համաճարակ ծագեցաւ, վասն զի քիչ ուշադրութիւն կը դարձուէր առողջապահական պատշաճ պայմաններու։ Այդ երկու ախտերն ալ ճարակեցան 1832ի ամառը, նախ ժանտախտը, ապա հնտախտը։ Բայց ժանտախտի աւելի ծանր համաճարակ մը պատահեցաւ 1836ին։ 1837ին, երբ այդ ախտը թեթեւնալ սկսած էր, Մր. Կուտէլ սապէս գրեց Յունվլին. «Բաւական ժամանակէ ի վեր մահերու չաթաիական թիւը 6,000ի և 10,000ի միջեւ կը տարուբերէր։ Ըստ ոմանց, մայրաքաղաքիս բնակչութեան 1/5ը զոհ գացին։ Այս չափազանցութիւն է անտարակոյս։ Բայց ամէն ոք կ'ընդունի թէ այսպիսի ժանտախտ չէ եղած հոս 1812ի անմոռանալի համաճարակէն ի վեր։ Ես երբեք այսքան ամայացած չեմ տեսած փողոցները։ Հազարաւոր դէմքեր զոր կը տեսնէի առ հասարակ՝ այլեւս չեմ տեսներ։ Հարուստ ու ազդեցիկ ընտանիք մը 21 հոգի զոհ տուաւ քանի մը օրէն։ Հայրը միայն ազատուեցաւ իբրեւ վկայ կամ պատմիչ սոյն դժբախտութեան։»

Տր. Կուտէլ ազդեցիկ քարոզիչ էր, և միսիոնարական մամուլէն եղած Հայերէն ոչ մէկ քարոզագիրք այնքան ժողովրդական եղած կամ այնքան ընթերցող գտած է որքան անոր «Բարոզները։» Անոր զբաղումը մեծ մասամբ գրական եղաւ, և իր կեանքին գլխաւոր գործն եղաւ Սբ. Գրոց Հայատառ Թրքերէն թարգմանութիւն եբրայական և Յոյն բնագիրներէն։ Այդ գործին ձեռնարկեց ի Մալթա և իր վերջին սրբագրութիւնն ատարեց 1863ին։ Աւելի խնամեալ և աւելի մաքուր Թրքերէնով թարգմանութիւն մը եղաւ չկայ։ Բայց Կուտէլեան թարգմանութիւնը չատ տարի գործածուեցաւ և դեռ 25 տարի առաջ մեր եկեղեցիներէն մէկուն մէջ կը գործածուէր իբրեւ ամպիոնի Սբ. Գիրք։

Թերեւս ամէնէն աւելի իբրեւ նամակագիր կը գերազանցէր Տր. Կուտէլ։ Անոր նամակներէն չատեր զետեղուած են իր կենսագրութեան մէջ, որ հրատարակուած է «Քառասուն Տարի Թուրք Պետութեան Մէջ» անունով։ Անոր Անգղիերէն ոճը չատ ընտիր էր, և նամակներէն միոյն համար բարձր հեղինակութիւն մը սապէս կ'ըսէ. «Մեր լեզուին մէջ ոչինչ կայ աւելի դեղեցիկ։» Ամերիկա վերադառնալէն հաքը չատ քիչ ապրեցաւ և 1867 Փետր.ին մեռաւ։ Այդ չրջանին մէջ այցելեց աստուածաբանական ճեմարանը, ուր յօդուածագիրս ուսանող էր դեռ, և մեզի ուղերձ մը խօսեցաւ։ Իր չորս որդիներէն մին ժամանակ մը բժշկութեամբ զբաղեցաւ ի Կ. պոլիս և հինգ դուստրերէն մին ամուսնացաւ Խարբերդի միսիոնար Տր. Հ. Ն. Պարնըմի հետ։

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ԵՐՋԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ ԻԲՐԵՒ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Երջանիկ ըլլալ պարտականութիւն մը և իրաւունք մըն է միանգամայն։ Նաեւ կարելի է երջանիկ ըլլալ, որովհետեւ ան ապահով վարձատրութիւնն է անոնց որոնք ճշմարտութեամբ կը փնտռեն զայն։ Աստուած մարդը երջանիկ ըլլալու համար ստեղծեց ու այս մեր էութեան բուն օրէնքն է։

Երջանկութիւնը կարելի է գտնել կեանքի գործունէութիւններուն մէջ — անդադրում ջանքերու մէջ և ոչ թէ ժխորի և աճապարանքի մէջ, որոնք մեզ կը չլսեն ու կը տկարացնեն. զայն կրնանք գտնել նաեւ մեր կարողութիւններուն տեւական գործածութեան մէջ։ Անհանգստութիւն ու հիւծում այն ատեն կը տիրեն մեր վրայ երբ մեր եռանդը կայուն վիճակ մը կը ստանայ։ Աննպատակ կեանք մը միշտ ապերջանիկ կեանք մըն է։ Հանգիստն ու դադարը մանաւանդ համ ունին երբ անոնք իրենք կէտադրութեան նշաններ ծառայեն մեր հաւատարմաբար կատարուած պարտականութիւններուն և տեւականապէս ըմբռնուած փառասիրութիւններուն։ Գործունէութիւնը ապիկարութեան կը հակառակի, և ձոն Ուէսլիի ու ձոն Հուիթիըրի, Կլէտսթընի, Պապ Լէօ ԺԳի նման ութանամենիներ մինչ իրենց ծերութիւնը կ'անցնեն իրենց առանձնարաններուն մէջ՝ իրենց կեանքի արդիւնաւէտ ընթացքին գործունէութիւնները կը պանծացնեն։ Ուժ ունենալու համար մաքառումը կարեւոր է։ Ան բարեմիտ պարմանուհին որ չէրեփիկին պոչը կտրեց անոր բարեչըջութեան առիթ ճանաչները փութացնելու համար, մեծ ցաւով տեսաւ թէ իր այդ անզամահատութիւնով այդ պզտիկ արարածին կեանքը վերջացուցած էր։ Այն կենդանին իր պոչին ծանրութենէն ազատելու համար աչխատիլ պէտք էր, որով իր ուժը պիտի զարգացնէր բարձրացումի պարտականութիւններուն համար։

Քանի որ բոլոր ամպեր արծաթափայլ չրջագիծ մը ունին և իւրաքանչիւր մութ ստուեր՝ փայլուն կողմ մը — որովհետեւ ստուերներ պիտի չըլլային եթէ արեւ չըլլար — ուրեմն եթէ մէկը երջանիկ ըլլալ կ'ուզէ, փայլուն կողմը նայելու է։ Կըրնայ ըլլալ որ իր պարտականութիւնը արեւի ժամացոյցինէն բոլորովին տարբեր ըլլալով անլոյս ժամերը ցուցնել ըլլայ, բայց ան իմաստուն եղած պիտի չըլլայ մինչեւ որ չորեքգրէ նշանաբանը Անգղիացի յարգելի եպիսկոպոսի մը. «Աստուծոյ ծառայէ ու երջանիկ եղիր։» Ծանօթ մարդոյմէ ոմանք Քրիստոնեայ ըլլալու համոզել դժուար կ'ըլլայ, երբ պատահաբար կը տեսնուի որ ամէնէն անհաճոյ ու ապերջանիկ մարդիկ Քրիստոնեայ հասարակութեան մէջ ալ կը գտնուին։ Ճշմարիտ կրօնքին կատարած առաջին գործերէն մէկն է մարդոյ իրարու հետ ապրիլը կարելի ընել։ Հաւանական է որ բծախնդիր ու տրտնջացող մարդիկ պիտի փախչին քաւարանէն, բայց որոշ է թէ անոնց հետ ապրողները այնպէս պիտի չընեն։ Վստահ եմ թէ Աստուած երկինքի մէջ մանաւանդ գեղեցկութեամբ պսակ մը կը պահէ անոնց համար, որոնք երկրի վրայ անհաճոյ մարդոց հետ ապրիլ ստիպուած էին։

Եթէ կ'ուզենք երջանիկ ըլլալ, օգտակար ըլլալու ենք. հաւատքի վահանով, հոգիին սուրով սպառազինուած, Քրիստոսի կամքին համաձայն ճըշմարտութիւնով գօտեպնդուած Յաչի ապաւեններ ըլլալու ենք։

Ան եկաւ փրկելու համար մեղաւորները. օրհնեալ ըլլայ Անոր անունը յաւիտեանս յաւիտենից։

«ՎԱՍՆ ԶԻ ԻՋԵԻԱՆԻՆ ՄԷՋ ԻՐԵՆՑ ՏԵՂ ՉԿԱՐ»

Քրիստոս մեզի կու գայ ոչ միայն յանձին անոնց որ նեղութեան ու թշուառութեան մէջ են, այլ նաեւ ճշմարիտը ընելու թելադրութիւններու միջոցով — այն ներքին թելադրութիւններուն՝ որոնց մասին մեզմէ զատ ոչ ոք գիտէ։ Մեր կեանքերը կարելի է նմանցնել Բեթղեհէմի իջեւանատեղիին, ուր Քրիստոս կրնայ ծնանիլ։ Ճշմարիտը ընելու մասին ներքին այդ պզտիկ թելադրութիւնները Քրիստոսի գալուստ են։

Բայց ինչ պիտի ըլլայ երբ բոլոր տեղը գրաւուած ըլլայ։ Եթէ մենք անխոհեմ, անհոգ ենք, կամ մեր հաճոյքներէն հրապուրուած՝ դեպի լաւագոյն կեանք այս պզտիկ մաքառումներէն ոմանք մեր սիրտերուն մէջ չեն կրնար տեղ գտնել։ Զմոռնանք թէ Յիսուս իջեւանին մէջ իրեն համար տեղ չգտաւ, ոչ թէ ինոր համար որ այնտեղի մարդիկը զայն չէին սիրեր, կամ կ'ուզէին որ ան դուրսը մնայ, այլ անոր համար որ բոլոր տեղերը գրաւուած էին։

Եթէ ամէն բան ես իմ ուզած կերպովս ընել կ'ուզեմ, ահա այդ կը գրաւէ մէկ տեղը։ Եթէ միայն ինքզինքս կը հոգամ և իմ չահս կը փնտռեմ՝ այդ ալ կ'առնէ ուրիշ տեղ մը — երբեմն ալ բոլոր տեղը։ Ամէն անգամ որ ես այս կերպով տեղերը կը լեցնեմ և բարի թելադրութիւններն ու բաղձանքները դուրսը կը թողում, կրկնած կ'ըլլամ այն բա-

նը որ պատահեցաւ հին օրերուն մէջ։ Քրիստոսի համար մէջ տեղ չկայ իշխաններն։

Եւ իսկապէս մեր կեանքերը իշխաններէ աւելի բան մըն են. անոնք քնակարաններ են։ Ցիսուս հոն պիչեր մը միայն անցնելու համար չգար, այլ բոլոր աստեն հոն քնակելու համար կու գայ։ Մեզի հետ քնակելու համար կու գայ։ Բայց անոր համար կարելի չէ մեզի հետ քնակիլ եթէ չկարենայ ներս մտնել։ Ու ներս ալ չկրնար մտնել եթէ տեղ չկայ իրեն համար։ Ու տեղ ալ չգտնուիր, եթէ մենք չպատրաստենք։ Եթէ ուզենք կրնանք տեղ պատրաստել։ Երանի՛ թէ մեր կեանքերուն համար քնաւ չըսուէր թէ հոն տեղ չկար Քրիստոսի համար։ Ֆ. Շ. Մոփէթ

ԳՈՒԹԸ ՏԱՐԱՓոխԿ Է

Անգղիական փոքր քաղաքի մը մէջ կը քնակէր Պարքըր կոչուած ընտանիք մը։ Անոր զաւակներն էին Ձէն և Ուիլեըմ՝ 10 և 12 տարեկան, Հէթի և Ֆիլիփ կրտսերները։ Տան հայրը, Մր. Պարքըր, ամիսներէ ի վեր հիւանդ ըլլալով ընտանիքին պիտոյքը կը հոգային Միսիս Պարքըր՝ կար կարելով չաբաթական վաստակ 10 շիլինով (60 դահ.) և Ձէն ընտանիքի մը մէջ մանուհիներ ինամելու իր պաշտօնով ստացած 2½ շիլինով (15 դահ.)։

Կաղանդի օր մը, պնակ մը գետնախնձորէ, քիչ մը կաթէ և ջուրէ բաղկացած նախաճաշը ընդունելէն յետոյ Մր. Պարքըր գիրք մը առնելով դաս մը տուաւ Ուիլեըմի, Հէթիի և Ֆիլիփի։ Դասէն վերջ Միսիս Պարքըրի նայելով ըսաւ, «կը փափաքիմ որ Ձէնը տուն գալու թոյլատրեն։ Կաղանդ է և կ'արժէ որ ան ալ քիչ մը ատեն վայելէ զայն։» Իր խօսքը հազիւ աւարտած էր, երբ դուռը մեզմիւ բացուելով Ձէն ներս մտաւ։ Սակայն անոր աչքերը արցունքոտ էին և հօրը անկողնին քով գտնուող աթոռին վրայ նստելով իր երեսը ծածկեց ու սկսաւ հեկեկալ։

Մր. Պարքըր իր արմուկին յենլով քաղցրութեամբ ըսաւ. «Ի՞նչ կայ, սիրելիս Ձէն,» բայց Ձէն չէր կրնար պատասխանել։ Ծեծոյ մայրը միւս սենեակէն գալով և ձեռքը անոր գլխուն վրայ դնելով կրկնեց նոյն հարցումը՝ որուն ի պատասխան Ձէն ձեռքը գրպանը խօթեց և չաբաթական վաստակը հանելով, մօրը տուաւ։ «Մայր, անոնք զիս տուն խրկեցին,» ըսաւ աղջիկը։ «Ինչո՞ւ, սիրելիս,» հարցուց մայրը։ «Անոնք ըսին թէ իմ կօշիկներս այնքան հինցած և զգեստներս այնքան մաշած են որ վայելուչ չէր տեսնել զիս համնստ ուիկնոջ մը տան մէջ։»

Միսիս Պարքըր իր գլուխը աղջկան վրայ ծռելով սկսաւ լալ, բայց զգաց թէ իր կողմէ այսպէս ակարութիւն ցուցնելը չիտակ բան չէր, ուստի ինքզինքը ամփոփելով ելաւ և ըսաւ, «ես վերնայարկը հին զգեստ մը ունիմ, զայն քեզի պիտի յարմարցնեմ և բերած դրամովդ ալ զոյգ մը կօշիկ պիտի գնեմ։» «Բայց, մայր, այդ դրամին տուընին մէջ պէտք ունինք։» «Այո, սակայն եթէ քեզի զոյգ մը կօշիկ գնենք, այն ատեն դուն կարող պիտի ըլլաս աւելի դրամ չահելու, իսկ եթէ տան պիտոյից համար գործածենք դրամդ, դուն այլեւս չպիտի կրնաս դրամ չահիլ յաջորդ չաբթուն, կամ որևիցէ ատեն, այնպէս չէ՞։» Միսիս Պարքըր իր այս դիտաւորութիւնը յայտնեց նաեւ իր էրկան։

Եղած մանաւանդ կարգադրութեան մը համեմատ Ձէն կերակուր պիտի եփէր մինչ մայրը իր զգեստը անոր յարմարցնելու պիտի զբաղէր։ Միսիս Պարքըր վերնայարկէն բերաւ զգեստը, բայց իր մկրատը անոր վրայ դնելէ առաջ ուշադիր ակնարկ մը նետելով ըսաւ, «Շատ հին և շատ տեղերէ մաշած ու պատռած է եղեր։»

Հազիւ թէ խօսքը աւարտած էր երբ դուռը զարնուեցաւ։ Ուիլեըմ վազեց բացաւ, և մարդ մը ներս մտնելով կողով մը դրաւ տախտակամածին վրայ և «Ինծի պատուէր եղաւ հոս թողուլ ասիկա» ըսաւ ու գնաց։ «Սխալմունք մը ըլլալու է,» ըսաւ Մր. Պարքըր։ Վայրկեան մը չփոթած սպասելէ վերջ Միսիս Պարքըր՝ կողովը բանալով՝ վրան «Կաղանդի նուէր Ձէնի համար» գրուած ծրար մը գտաւ։ Անիկա Ձէնի ուղղեալ էր և կը բովանդակէր թեթեւօրէն մաշած զոյգ մը կօշիկ, երկու զոյգ գուլպայ և բամպակեղէն զգեստ մը։

Մինչդեռ Ձէն անտուկին պարունակութիւնը կը զննէր, մայրը կողովին աւելի խորէն դուրս հանեց զոյգ մը կրկնակօշիկ, չաբաթեղէնի ծրար մը, բրինձի ծրար մը և կերակրեղէնի ուրիշ ծրարներ, իւրաքանչիւրին վրայ «Կաղանդի նուէրներ Միսիս Պարքըրի համար» խօսքը նշանակուած։ Կար նաեւ ընծիր վերարկու մը և զոյգ մը տաբատ Ուիլեըմի համար, ինչպէս նաեւ կօշիկներ և գուլպաներ՝ Հէթիի և Ֆիլիփի համար։ Վերջապէս թուղթ մը Մալակեան խազող Մր. Պարքըրի համար մանաւանդապէս և ուրիշ առաններուն մէջ լեցուած Նոր Տարւոյ կարկանդակներ ամէնուն համար ընդհանրապէս։

«Ո՛հ, ասիկա Հէրի կրանթի վերարկուն է բացագանչեց Ուիլեըմ, չատ անգամ անոր հագուած տեսած եմ զինքը։» «Աս ալ Էլէնի զգեստն է, անգամ մը հոն հագած միջոցիս հագած էր,» ըսաւ Ձէն։

Ուրիշ ապացոյցներ ալ կային ստուգող թէ կրանթներն էին խրկողները։ Որչա՜փ երջանիկ էր այս ընտանիքը։ Աստուած հոգացած էր անոնց համար՝ իրենց յետին կարօտութեան մէջ։ Եւ անշուշտ պիտի հոգայ նաեւ բոլոր անոնք որ իրեն կը հաւատան։ Միսիս Պարքըր չնորհակալութեան երկտող մը ղրկեց Մր. և Միսիս Կրանթի այն բաներուն համար՝ զորոնք ընդունած էին անոնցմէ։

Ճէն երբ նուէր ղրկուած զգեստները հագնելով տիրուհիին քովը գնաց, անոր հարցումին ի պատասխան պատմեց թէ ուրկէ՛ և ի՛նչ կերպով ղրկուած էին անոնք։ Տիրուհին ալ գթաց այդ ընտանիքին վրայ և Ճէնի տուաւ իր գործածուած զգեստներէն, պատուիրելով որ մայրը իր վրայ յարմարցնէ զանոնք։

Ազնիւ բարեգործութիւն մը դուրթ կ՛արթնցնէ ամէնէն անզգայ սիրտերու մէջ իսկ։

Թարգմ. Բ. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԱՌՈՂՋՈՒԹԻԻՆ ԽՆԱՑԵԼ

Ո-ԼԼԸՄ Շ. ՔՐՈՒ

(Փէնսիլվանիա Համալսարանին մաթեմատիկոսներեան ուսուցիչ)

(Շար. Նախորդ Թիւին Ե Վերջ)

Ցիղիքական գործի լաւագոյն տեսակը, դուրսը բաց օդին խաղցուած խաղերէն ետքը՝ գետնի վրայ մարմնամարզն է։ Ան ընդհանրապէս ուղիղ դիրքով կենալով կը կատարուի և անդամներու, վիզին, մարմնին, որովայնին պրկումի և ձգտումի յաջորդական շարժումներէն կը բաղկանայ։ Իւրաքանչիւր անդամ իր մասնին ուժին համեմատ կը գործէ որովհետեւ ինք իր ծանրութիւնը կը շարժէ. այս տեսակ մարմնամարզով մը մէկը քանի մը վայրկեանի մէջ կրնայ քրտնելու աստիճանին գալ։

Չպիտի զարմանամ երբ քանի մը տարի ետքը տեսնեմ մարմնամարզարանը վերածուած մեծ սրահի մը ուր կը խաղացուին ամէն տեսակ խաղեր, խումբերու մրցումներ, ըմբշական վարժութիւններ, և գետնի վրայ կատարուած մարմնամարզը զբօսանքի ամէնէն գլխաւոր տեսակը պիտի ըլլայ։ Շատեր մարմնամարզական դժուար գործիքներու վրայ վարժութիւն ընելու չափ զօրաւոր չեն և ընողներն ալ կրնան ձանձրանալ։

Եթէ ըսէի ձեզի թէ օրական տասնըհինգ վայրկեանի մարմնամարզ մը ձեզի առողջութիւն պիտի տայ ու նաեւ առողջ պիտի պահէ ձեզ, պիտի ուզէիք իմ այդ յայտարարութիւնս մերժել։ Կը յօժարիք ձեր ժամանակին 1/96ը զոհել զայս փորձելու համար։ Գիտեմ ու վստահ եմ թէ այս մարմնամարզական վարժութիւնները օգտակար պիտի ըլլան ձեզի, որովհետեւ ես տարիներէ ի վեր կը շարունակեմ ընել զայն ամէն առտու նախաճաշէ առաջ։ Ես տասնըհինգ վայրկեանէ ալ պակաս ժամանակի մէջ կ՛ընեմ զայդ։ Մեր մարմնամարզական դասարանին մէջ, մեծ համալսարանի մը մէջ, ուր յօդուածագիրը ուսուցիչն է այդ ճիւղին և ուր յաճախողներուն թիւը չաթաթը 3,000ի չափ է, այդ կարգերը կառավարելու մասնաւոր դործը ֆիզիքական դժուար է։ Ատկէ զատ ես կ՛առաջնորդեմ քալելու վարժութիւններու և ուրիշ այդ կարգի մարզանքներու, կը բացատրեմ մարմնամարզական շարժումներու և ձեւերու թերութիւնները, և օրական հինգ մղոն ալ ճամբայ կը քալեմ։ Բայց եթէ այդ առաւօտեան առողջապահիկ վարժութիւնները և ձեզի քիչ մը հաքը բացատրելիք մարզանքներս դադրեցնեմ՝ չատ չանցած անոնց պէտք պիտի զգամ։

Երբ արթննաք, անկողինէն անմիջապէս մի ելլէք, ոչ ալ անմիջապէս աչքերնիդ բացէք, նախ քիչ մը մարզանք ըրէք։ Աչքերնիդ գոց եղած ատեն իսկ անոնցմով մարզանք ըրէք ձեր աչքերուն դունտը աջ, ձախ, վեր և վար շարժելով։ Աչքին դունտով չրջանակաձեւ շարժում մը ըրէք քանի մը վայրկեան, նախ դէպ աջ, յետոյ դէպ ի ձախ, Այս աչքին մասնները կը զօրացնէ և չիղերը կը կանոնաւորէ։ Քանի մը անդամներ յօրանջեցէք թեւերնիդ և ոտքերնիդ երկարեցէք, այս արիւնին երակներու մէջ արագ չրջանառութեան կ՛օգնէ, այս կերպով կրնաք ազատիլ «յոգնած ղգալէ»։ Ցետոյ վերմակը մէկդի նետեցէք ձեր վրայէն. ձեռքերնիդ ծունկերնուդ անցուցէք ու քաչեցէք զանոնք դէպի ձեր կուրծքը։ Այս շարժումը եօթը ութը անգամ ըրէք ամէն մէկ ծունկի վրայ։ Ցետոյ ոտքերնիդ պինդ բռնեցէք և տասնըհինգ մինչեւ քսանըհինգ անգամ զանոնք վեր վար շարժեցէք։ Իրրեւ ուրիշ մարզանք ձեր ոտքերուն վրայ ծանրութիւն մը, բարձ մը, կամ ծանր կոյտ մը դրէք երբ դուք անկողինի մէջ նստել կը փորձէք։ Այս ալ տասը, տասնըհինգ անգամի չափ ըրէք։

Երբ անկողինէ ելլէք, դեռ զգեստնիդ չհագած անձեռոցով հոս բացատրուած մարզանքները ըրէք։(*) Այս շարժումները առանց անձեռոցի ալ կրնան ըլլալ, բայց ես կը գտնեմ որ անձեռոցով աւե-

(*) Կը ցաւինք որ Առ. Լ-էէ Թարգմանուած այս յօդուածին բացատրական պատկերներն ալ միասին չենք կրնար տալ։ Ծ. Խ.

ի աղէկ կ'ըլլայ ու չարժուիները քիչ մը դժուար կ'ըլլան։ Թրքական երկար անձեռոց մը գործածեցէք որ թեւերնիդ պէտք եղածին չափ երկարի ազատօրէն։ Այս կերպով մարզանքի ժամն գործիք մը ունեցած կ'ըլլաք։ Այս մարզանքներուն քանակը ձեր առողջութեան կը ձգեմ. մէկը կրնայ առանց վնասուելու ընել այնչափ մը մարզանք՝ որ կրնայ չափազանց ու վնասակար ըլլալ ուրիշի մը։ Ձեր ըրած մարզանքները պէտք է յոդնեցնեն ձեզ՝ բայց ոչ չնչասպառ ընելու աստիճան. պէտք է թեթեւցնեն քուներնիդ՝ բայց ոչ անքնութեան տանելու աստիճան, ու պէտք է նաեւ բանան ձեր ախորժակը։ Առաւօտեան այս մարզանքները պէտք է վերջացնել քանի մը խորունկ չնչառութիւնով։ Մարզանքէն ետքը պէտք է լողանք մը ընել։ Միչտ լողալու աւազանի, կամ մէջը պառկելու ջրային տաչափ և կամ ջրցան լոգանքի պէտք չկայ։ Ամեն մը պաղ ջուր առէք, անձեռոց մը թրջեցէք անոր մէջ ու ատով ձեր մարմինին ամէն կողմը սրբեցէք։ Ցետոյ չոր անձեռոցով մը սրբուեցէք մինչեւ որ մարմինը բոսոր գոյն մը առնէ։ Շփումի գործողութիւնը միչտ չոր անձեռոցով ըլլալու է։ Եթէ պաղ ջուրի վարժուած չէք, կրնաք գաղջ ջուր գործածել, այն աստիճան գաղջ որ աղէկ յարմարի ձեր վիճակին։ Եթէ չատ կը մսիք, կը դողաք ու չուրթերնիդ կապոյտցած է՝ ըսել է թէ ջուրը չատ ցուրտ կու գայ ձեղի։ Լոգանքը տաքութիւն մը և հաճելի հակազդեցութիւն չառաջ բերելու է ձեր վրայ։

Չոր անձեռոցով աղէկ մը չփուելէ ետքը քիչ մը պաղ ջուր առէք ձեր բերանը և կոկորդնիդ սոսորդեցէք (կարկարա ընել)։ Այս կերպով կոկորդը կը պնդանայ և կոկորդի չատ մը տեսակ հիւանդութիւններու առաջքը կ'առնուի։ Ատենը մէյ մը քիչ մը ջուր քաշեցէք ձեր ռունգերուն մէջ ու այդ կերպով մաքրեցէք զանոնք։ Ամեն մը պաղ ջուր առէք, երեսնիդ մէջը թաթխեցէք ու մէջը աչքերնիդ բացէք, ու զանոնք տարբեր ուղղութեամբ չարժեցէք որ աչքերնուդ մէջ եթէ փոշի կամ ուրիշ նիւթեր կան դուրս ելլեն։ Ամէն առաւու և իւրաքանչիւր ճաչէ ետքը ձեր ակռաները մաքրեցէք ու այդ կերպով ատամնաբուժին չաճախակի այցելելու պէտք պիտի չունենաք։

Առաւուան մարզանքի մասին այս թելադրութիւններուն հետեւելէ ետքը ըոլոր օրուան ընթացքին ալ հետեւեալ կէտերը նկատողութեան առնելը աղէկ է։ կերակուրը բաւականաչափ ծամէ ու թող այն լորձունքով աղէկ մը խառնուի բերնիդ մէջ։ Մէկը ըսած է թէ կերակուրին նպատակայարմար կերպով ծամուիլն ու լորձնոտիլը մարսողութեան կէսն է։ Եթէ այս ըսուածը չիտակ է, պէտք է գործադրենք զայն, քանի որ ակռայ չունինք մեր ստամոքսին մէջ։ Չափէն աւելի մի ուտէք, ոչ ալ խառնիխուռն կերակուրներ կերէք։ Փորձառութիւնը ձեզի պիտի սորվեցնէ թէ ի՛նչ բաներ ուտելէ և խմելէ զգուշանալու է։ Ցիչեցէք թէ բան մը որ կերակուր է մէկու մը համար՝ ուրիշի մը համար թոյն կրնայ ըլլալ։ Փորի մեղմութիւն տուող հետեւեալ բաները կրնան մաս կազմել ձեր ճաչացուցակին։ Տանձ, սպանախ, ոսկեխնձոր, ոչխարի միս, կարագ դիւրամարս են. խնձոր, կեռաս, խաղող, նարինջ, դեղձ, ծիրան, մորենի, հորթու միս միջակ կերպով դիւրամարս են, և հաղարջ կորեկ, արմաւ, թուզ, վարսակի ալիւր, դամոն, արքայախնձոր, գաբ (բավէնտ) դժուարամարս են։ Թէ իրիկուն անկողին մտնելու առեն, թէ ալ առտուն ակռդինէ ելլելու առեն գաւաթ մը պաղ ջուր խմեցէք։ Ձեր բնական պէտքը մի չտաձդէք, այլ կանոնաւորութիւն պահեցէք։ Կաթի չիճուկ ուտելու վարժուեցէք, որովհետեւ ան երակներու կարծրացումը կ'արգելէ և երկայնակեցութեան կը սատարէ։ Շատ միս մի ուտէք, մանաւանդ ամառը։ Գրգռիչ ըմպելիներ մի գործածէք ու համեմներու չափաւոր գործածութիւնը սովորութիւն ըրէք։

Երբ աչքերը յոգնութիւն զգան, վերը բացատրուած մարզանքները ըրէք, և ատենը մէյ մը գոցեցէք զանոնք։ Անպատճառ կերպով մի աճապարէք կամ մտատանջուիք, այլ զուարթ ու գոհ տրամադրութիւն մը մչակեցէք։ Եթէ անքնութենէ տառապիք, նախ չանացէք գտնել թէ ի՛նչ բան պատճառ կ'ըլլայ անոր ու զայն յաղթել չանացէք։ Անկողին մտնելէ առաջ պտոյտ մը ըրէք խորունկ չընչառութիւններ ընելով։ Տաք ջուր կամ կաթ խմել և ոտքի տաք լոգանք ընել օգտակար է քուն բերելու համար։ Ըմպելիներ կամ իբր թէ քնաբեր դեղեր մի գործածէք։ Եթէ այս բոլորը բաղձացուած արդիւնքը չտան, բժիչկի մը խորհուրդ հարցուցէք։ Այս մարզանքները ու եղած թելադրութիւնները գործադրեցէք վեց ամիս և վստահ եմ թէ ալ անոնք ձեր կեանքի օրական սովորութիւնները պիտի դառնան։

ԲԱԶՄԱԶԲԱՂ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

Մր. Շուման յղացած սկզբունքին հետեւելով Քալիֆորնիայի մէջ Մր. Ուիլսի հնարած է գործիք մը, որմէ չատ բան կը սպասուի արեւին ջերմութիւնը իբր չարժիչ ուժ գործածելու տեսակէտով։

Մր. Շուման մեքենային մէջ արեւին ճառագայթները ապակիներուն մէջէն անցնելով ջերմանոցի մը մէջ կ'արգելափակուին։ Այս կերպով ամբարուած ջերմութիւնը չուրը կը չոգիացնէ ու չոդին ուղղահայեաց մեքենայ մը կը դարձնէ։ Մր. Ուիլսի ալ կը գործածէ այս ջերմութիւն ամբարելու դրութիւնը, բայց ան ջերմութիւնը կը գործածէ ցնդական հեղուկներ, ինչպէս (ասիտ սիւլֆիւրիք) չոգիացնելու, որմէ կը չարժի մեքենան։ Մր. Ուիլսի կը հաշուէ որ լայնութեան 34 աստիճանէն վար ձիու մը ուժ կարելի է քաղել 400 քառակուսի ոտք մակերեսոյթի մը վրայ ինկած արեւի ճառագայթներէն։

—Փանամայի ջրանցքին համար եղած ծախքը եւ թափուած աշխատութիւնը հսկայ համեմատութիւններ կ'առնէ։ 1910 Ապրիլին սկիզբը պեղումի նախորդ ծրագիրը գործադրուած էր։ Նախ 103,795,000 խորանարդ եարտա հող փորել ծրագրուած էր ու այդ կատարուեցաւ. բայց աւելի հսկայ մարտահրաւէրու ալ անցքը կարելի ընելու համար Ամերիկեան կառավարութիւնը որոշած էր ջրանցքը աւելի խորունկցնել։ Այս գործողութիւնը կ'ենթադրէր 70,871,594 խորանարդ եարտա հող եւս փորել։ Տարի ու կէս չափ առոր աշխատուեցաւ. մինչեւ հաշուով ամիսը 3 միլիոն խորանարդ եարտա հող կարելի կ'ըլլայ փորել։

—Աշխարհիս ամէնէն ցուրտ բնակելի քաղաքը Հիւսիս-Արեւելեան Սիպերիոյ Վէրխոյանսք քաղաքն է, որուն տարեկան ջերմութեան աստիճանին միջինը զրոյէն երկաթ աստիճան (Ֆարէնհայթ) վեր է, ու ձմեռը մինչեւ 85 աստիճան վար կ'իջնայ։ Վէրխոյանսք լայնութեան աստիճանին վրայ դէպ հիւսիս 77 աստիճան վեր է եւ ծովէն հաղիւ 150 ոտք բարձր։ Հաւանաբար հոն քաղաք մը պիտի չըլլար եթէ Ռուսական կառավարութեան համար մուշտակի վաճառականութեան տեսակետով կարեւոր չըլլար այդ կեդրոնը։ Քաղաքին ձմեռուան ջերմութեան աստիճանին միջինը 50 է զրոյէ վար, Դեռները մինչեւ յատակնին կը սառին եւ պզտիկ ծառեր սառէն կը ճաթռտին։ Բայց նորէն ալ, հակառակ այս ամէնուն, կ'ըսուի թէ Վէրխոյանսք ապրելու համար անհաճոյ վայր մը չէ եւ Ռուս պաշտօնեաներ աւելի մեղմ կլիմայով շատ քաղաքներէ նախամեծար կը համարին զայն։ Հոն մթնոլորտը միշտ մաքուր է եւ արեւը հորիզոնի վրայ եղած կարճ չրջանին մէջ անոր ճառագայթները ազդու են։ Ձիւնախառն հողմեր ու փոթորիկ չպատահիր։ Բնակիչները Սիպերիական տարաշխ կը հագնին, որ է երկու ձեռք մուշտակէ զգեստ, մէկը իր ներքնազգեստ, իսկ միւսը իր վրայի զգեստ։ Այս զգեստները այնպէս մը չինուած են որ հաղիւ տեսնելու եւ չունչ առնելու համար բացուած ծակեր ունին, ու զանոնք հագնողները շատ աղէկ կը պահպանուին ցուրտին դէմ։ Հոն ձմեռը ամառէն, որ սպասուածէն աւելի տաք կ'ընէ, հաճելի է։ Ցուլիսի միջին աստիճանն է 59° զրոյէն վեր, եւ աւելի տաք օրեր ալ անսովոր չեն։ Այս եղանակին երկիրը կը կանանչնայ ու բուսակները կը հասնին։ Եաքուցքի մէջ, որ Վէրխոյանսքէ աւելի հարաւ է, ջերմաչափի անդիկը Ցուլիսին մինչեւ 100° կը բարձրանայ։

—Քոլըմպիա Համալսարանէն Փրոֆ. Միչել կ'ըսէ թէ երկրին մեքենայութիւնը հիանալի ճշդութեամբ կը գործէ եւ ամէնէն զգայուն գործիքով մը իսկ ասոր պզտիկ մէկ սխալը գտնել անկարելի եղած է։

Մեր միջօրէականը կարելի է ժամացոյցին վայրկեանացոյց սլաքին նմանցնել, որ կ'անցնի երկնային ցուցատախտակին վրայէն որուն ժամերն ու վայրկեանները աստղերով ու արեւներով նշանակուած են։ Արեւն ալ իր աստղերու մէջ ըրած ահռելագործութեան չարժումով կրնայ նմանցուիլ ժամացոյցին ժամերը ցուցնող սլաքին, որ խորհրդաւոր դանդաղութեամբ մը փոխանակ 12 ժամի՝ մէկ տարուան մէջ կը կատարէ իր չրջանը։ Ամէն անդամ որ վայրկեանացոյց սլաքը 12ին վրայ գայ՝ նոր ժամ մը կը սկսի, եւ ամէն անգամ որ միջօրէականը գարնանային գիշերահաւասարը գայ երկինքի մէջ՝ նոր աստեղային օր մը կը սկսի։ Այս երկնային ժամացոյցին մէջ միջօրէականը 366 անգամ կ'անցնի գարնանային գիշերահաւասարէն։

—Անթել հեռաձայնը բաւական յառաջ կ'երթայ տարբեր երկիրներու մէջ։ Ամերիկայի, Տանիմարքայի եւ Ֆրանսայի յաջող փորձերէն ետքը Իտալիոյ մէջ Փրոֆ. Մաճորանային փորձերը, որոնցմով յաջողուցաւ մինչեւ 37 մղոն անել յատակ կերպով բառեր հաղորդել, հետաքրքրական են։ Ան չարունակ էլեկտրական ալիքներ հաղորդող գործիքով կը յաջողի իր այս փորձին մէջ։

—Ներկայ ժամանակներու հնարիչները իրաւունք ունին, երբ ծանր խնդիրներու վրայ խելք կը յղնեցնեն հակառակ քիչ քաջալերութիւն վայելելնուն։ Փրոֆ. Մորս, երբ էլեկտրական հեռագիրը հնարեց, իր դիւտը 100,000 տոլարի Միացեալ Նահանգներու ծախել ուզեց, բայց Քոնկրէսը հաղիւ 30,000 տոլարի վարկ մը բացաւ։ Ուսչինկթընէ Պալթիմոր փորձի գիծ մը չինելու համար, եւ չատեր այս դիւտը «անգործնական միտքի մը

երազը» կոչեցին։ Այսօր Մորթի դրամագլուխ ծախսուած է՝

Նմանապէս երբ Փրոֆ. Ալէքսանդրը կրէյը պէտք էր հեռաձայնի մենաշնորհը հեռագրական ընկերութեան մը ծախել առաջարկեց 30,000 տոլարի փոխարէն՝ պաշտօնեաները լնդոգին ու ըսին թէ իր գիւտը հազիւ խաղի կրնար ծառայել։ Բայց ներկայիս 5,000,000 հեռաձայններ կան Միացեալ Նահանգներու մէջ և տարեկան 150,000,000 տոլարի հասոյթ մը կու տան։ Աչխարհ նախապէս ծաղրուած այս յիմարներուն շատ բան կը պարտի։

—Նոր Զելանտայի մէջ ինքնաչարժ հնարք մը գտած են որով կարելի կ'ըլլայ երկաթուղիի յաջորդ կայարանն իմաց տալ ճամբորդներուն երբ անոնք կը նստին իրենց տեղերը։ Գլանի մը վրայ գրուած են կայարաններու անունները, և այս գլանը կը գտնայ ատամնաւոր անիւով մը, որ կառախումբին կարած ճամբային համեմատ կը չարժի։ Ինքնաչարժ զանգակ մըն ալ ատենը մէյ մը կ'իմացնէ ճամբորդներուն, երբ նոր կայարանին ա նունը կարելի է տեսնել գլանին վրայ։

—Այժմ ալիւմինիըմէ շատ բաներ կը չինուին։ Գիտնականներէ շատեր այս մետաղը ժանցնելու միջոցներուն վրայ խելք կը յոգնեցնեն, և յաջողած են գինը մինչեւ մէկ ութերորդի վերածել։ 20 տարի առաջ գինը հիմակուանին 24 անգամն էր։ Այս ճիւղին հեղինակութիւններէն մէկն է Փրոֆ. Արնոլտ, որ կ'ըսէ թէ, երբ երկաթն ու պողպատը սպառին, ալիւմինիըմի դար մը պիտի ունենանք։ Ալիւմինիըմի գործածութիւնը օրէ օր կ'աւելնայ։ Ինքնաչարժներու մէջ կը գործածուի, ու եթէ օդանաւերը շատնան, մեծաքանակ ալիւմինիըմ պիտի գործածուի անոնց համար։

—Կենդանական թագաւորութեան մէջ ամէնէն չուտ գոյն փոխող արուեստագէտը դեռնառիւծն է։ Ան դեղին, գորշ, կանանչ, թուխ ևայլն գոյներ կրնայ առնել։ Գոյնի այս փոփոխութեան գլխաւոր պատճառը կը համարուի անոր զգացած վախը, յուզումը, զայրոյթը, ջերմութիւնն ու ցուրտը։ Պայծառ արեւի տակ դեռնառիւծը մուխ գոյն մը կ'առնէ դեղին բիծերով ու կեզրոնական խաչոր պիտակով մը։ Կենդանին շատ մօտէն քննողներ կ'ըսեն թէ անոր բերնին դիծերուն և աչքերուն արտայայտութենէն կարելի է ներքին տրամադրութեան փոփոխութիւնները հասկնալ։

—Աւստրալիայի մէջ գիտական խուզարկութիւններ կատարողներու կողմէ գտնուած են ամէնէն խաչոր, ծանր ու հետաքրքրական բոյները աչխարհի մէջ։ Այս բոյները լնակարաններն են մայրաուտներու մէջ բնակող տեսակ մը թռչուններու և բլրակաձեւ կը չինուին։ Այս բոյներուն միջին բարձրութիւնն է 15 ոտք և բոյնին չրջագիծն է 150 ոտք։ Ատոնք չինուած են առանձին ու ապահով վայրեր, և ինչպէս պզտիկ բոյներ չինութեան մէջ՝ ատոնց մէջ ալ բուսաթելերով չիւղերը իրարու հիւսուած են մեծ ճարտարութեամբ։

—Զոր ու աւազուտ տեղերը արուեստական կերպով խոնաւցնելով մչակելի ընելու միջոց մը կը գործածուի հիմա Միացեալ Նահանգներու մէջ, և այս կերպով 250,000 նոր ագարակներ աւելցած են։ Այս միջոցը, որ 15,000,000 արտաւար մչակելի հող պատրաստած է, հողը չրջելու ձեւով մը կարելի կ'ըլլայ գործնականացնել, և այս կերպը կը գոչեն «չոր երկրագործութիւն»։

ԵՐԿՈՒ ԲԱԺԱԿՆԵՐԸ
(Լա Հոնթէյնէ Ո-էյտոն)

Հարուստի մը սեղանին վրայ քովէ քով,
Զոյգ մը լեցուն նուրբ բաժակներ սեգ դիրքով
կեցած էին. մէկը կարմիր գերդ արիւն,
Իսկ միւսը ջինջ իբրեւ բիւրեղ երկնագոյն։
Գինւոյ Բաժակն ըսաւ բացգոյն իր եղբօր,
«Եկուր պատմենք անցեալ կեանքը մեր բոլոր.
Ինչդ ու խնճոյք կրնամ պատմել քեզի ես,
Ո՛ւր որ եղայ հոն կ'իչխէի տիրապէս։

Որովհետեւ մեծ ու հրպարտ հոգիներ
Իմ հրպուռվով ինկան տակար ու երեր.
Թագաւորաց թագերն ըրի առաթուր,
Իմ եղած տեղս պատիւ փնտռելն է ի զուր։
Շատ յարգելի անուններ եմ մըրոտած,
Մաքուր կեանքեր ցեխոտեցի գետնամած.
Դեռատիներ մոլորցուցի բազմաթիւ,
Ապազանին ըրի սընանկ, անպատիւ։

Քան թագաւորն ես բարձր եմ ու մեծազօր,
Ես բազմաթիւ բանակներէ ալ հզօր։
Կառուզիզին կը թուլցընեմ ես թեւեր,
Կառախումբը կը դըլորեմ անվհեր.
Ես շատ նաւեր ընկղմած եմ ծովին տակ,
Ու շատ կեանքեր՝ կորուստի վիհն անյատակ։
Համբաւ, ոյժ, դրամ, խելք չեն զօրեր ինծի դէմ,
Այդ բոլորին վերայ ուժովս ես կ'իչխեմ։

Հէ՛, հէ՛, եղբայր,» ըսաւ Գինին անվհեր,
«Կըրնաս ցուցնել իմինիս պէս մեծ գործեր։»
Ջուրի Բաժակն ըսաւ, «Ես չեմ պարծենար,
Թագաւոր մը գահազրկել անհրնար
Է ինձ համար. ես շատեր չեմ ըսպաննած,

Կրնամ ցուցնել բայց չատ սիրտեր տխրամած,
Որոնք իմ զով կաթիլներովս զուարթացան,
Նոր կազդուրում մը ըզդացին բերկրութեան։

Ես Ծարաւներ չատ եմ մարած, տօթակէզ
Շատ ճակատներ ու չատ ձեռքեր զովապէս
Պաղչկեցնել եղած է յար իմ բաժին,
Շատ հոգիներ մէկ կաթիլովս կը բուժին։
Հոսած եմ վար բարձր լեռներէ, ձորերէ,
Արեւին տակ խայտացեր եմ հաճոյքէ.
Ու ամպերէս ցօղած եմ վար յորդ անձրեւ,
Որմէ նոր ուժ կ'առնեն կեանքեր բազմաձեւ։

Ես ճակատը կը զովացնեմ ջերմոտին,
Ինծմով երաչտ հողէն բոյսեր կը փթթին։
Կրնամ դարձնել այն անիւները հըսկայ,
Որոնց չարժմամբ ջաղացքն ալիւր միչտ կ'աղայ։
Ցեզմով ինկած մարդկութիւնը կրնամ ես
Բարձրացընել ու պըսակել ճոխապէս։
Կը զուարթացնեմ, կը զօրացնեմ ու կ'օգնեմ,
Բոլոր մարդիկ չնորհապարտ են ինծի դէմ.

Գինեմոլին ես կը քակեմ պիրկ չըղթան.
Որ կը կապէ զայն կալանքով մոլութեան։»
Ահա ասոնք կը պատմէին իրարու,
Գինւոյ, Ջուրի բաժակները այդ երկու,
Երբ հարուստին սեղանին վրայ քովէ քով
Կը բազմէին իրենց հըպարտ կեցուածքով։

Գր. Հ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԾՆՈՒՆԴԻ-ԾԱՌԸ
(Վէբ. Հէնրի Վան Տայք)

Ա.

Փրկչական 722 թուականին Ծնունդի նախընթաց օրն է։

Մոզէ գետին ափերուն վրայ ձիւնը իրրեւ համապարփակ սպիտակ քօղ կը պարզայ։ Ցից բլրակողեր խորհրդաւորապէս ծաղկող անմոռուկներով պճնուած կը փայլին ցոլքերովը մայրամուտ արեւին, որ երկարող ստուերներ կը ձգէ անոնց արեւելեան կողերն ի վար, մաքուր բոզէ կամար մը կը տարածուի դիւռւ վրայ. այդ օդային պարաէզին կեդրոնը փճալեզէ մենաստանին պատերը կը բարձրանան արեւելքէն մութկապոյտ, արեւմուտքէն մանիչակագոյն. ու այս բոլորին վրայ լռութիւն մը կը հանգչի — մեղմ, սպասող, դիտակից հանդարտութիւն մը որ կը ծաւալի օդին մէջ, իբր թէ երկինքն ու երկիրը իրարու լռութիւն հրամայէին լսելու համար ձայնը գետին, որ մարմրուն մրմունջներով կը սահի հովիտն ի վար։

Մենաստանին մէջ ալ լռութիւն կը տիրէր այդ արեւմարի պահուն։ Բոլոր օրը զարմանալի ու խնդալիր եռուզեռ մը եղած էր մայրապետներու մէջ։ Հետաքրքրութեան ու յուզումի հով մը անցած էր բոլոր նրբանցքներու և իւրաքանչիւր հանդարտիկ խուցի մէջէն։ Համբաւաւոր այցելու մը եկած էր հոն։

Անգղիացի Ուինֆրիտն էր այդ այցելուն, որուն անունը Հռոմէական լեզուով Պոնիֆաս էր, և զոր մարդիկ Գերմանիոյ Առաքեալը կ'անուանէին։ Մեծ քարոզիչ մը, հիանալի իմաստուն մը, բայց այդ բոլորէն աւելի յանդուգն չրջիկ մը, ուխտաւոր մը, վիպական քահանայ մըն էր։

Ան իր Ուէսէքսի տունը և կալուածները ձգած էր. Նիւթէսէլի հարուստ վանքին մէջ ալ մնալ չէր ուզած, թէեւ հոն Աբբայ ընտրուած էր. Քարլ Թագաւորին արքունական եպիսկոպոսը ըլլալն ալ մերժած էր։ Ոչ մէկ բանէ գոհ կ'ըլլար, բայց այդ բոլորէն աւելի յանդուգն չրջիկ մը, ուխտաւոր մը, վիպական քահանայ մըն էր։

Ան իր Ուէսէքսի տունը և կալուածները ձգած էր. Նիւթէսէլի հարուստ վանքին մէջ ալ մնալ չէր ուզած, թէեւ հոն Աբբայ ընտրուած էր. Քարլ Թագաւորին արքունական եպիսկոպոսը ըլլալն ալ մերժած էր։ Ոչ մէկ բանէ գոհ կ'ըլլար, բայց այդ բոլորէն աւելի յանդուգն չրջիկ մը, ուխտաւոր մը, վիպական քահանայ մըն էր։

Ան իր Ուէսէքսի տունը և կալուածները ձգած էր. Նիւթէսէլի հարուստ վանքին մէջ ալ մնալ չէր ուզած, թէեւ հոն Աբբայ ընտրուած էր. Քարլ Թագաւորին արքունական եպիսկոպոսը ըլլալն ալ մերժած էր։ Ոչ մէկ բանէ գոհ կ'ըլլար, բայց այդ բոլորէն աւելի յանդուգն չրջիկ մը, ուխտաւոր մը, վիպական քահանայ մըն էր։

Ան իր Ուէսէքսի տունը և կալուածները ձգած էր. Նիւթէսէլի հարուստ վանքին մէջ ալ մնալ չէր ուզած, թէեւ հոն Աբբայ ընտրուած էր. Քարլ Թագաւորին արքունական եպիսկոպոսը ըլլալն ալ մերժած էր։ Ոչ մէկ բանէ գոհ կ'ըլլար, բայց այդ բոլորէն աւելի յանդուգն չրջիկ մը, ուխտաւոր մը, վիպական քահանայ մըն էր։

Ան իր Ուէսէքսի տունը և կալուածները ձգած էր. Նիւթէսէլի հարուստ վանքին մէջ ալ մնալ չէր ուզած, թէեւ հոն Աբբայ ընտրուած էր. Քարլ Թագաւորին արքունական եպիսկոպոսը ըլլալն ալ մերժած էր։ Ոչ մէկ բանէ գոհ կ'ըլլար, բայց այդ բոլորէն աւելի յանդուգն չրջիկ մը, ուխտաւոր մը, վիպական քահանայ մըն էր։

Ան իր Ուէսէքսի տունը և կալուածները ձգած էր. Նիւթէսէլի հարուստ վանքին մէջ ալ մնալ չէր ուզած, թէեւ հոն Աբբայ ընտրուած էր. Քարլ Թագաւորին արքունական եպիսկոպոսը ըլլալն ալ մերժած էր։ Ոչ մէկ բանէ գոհ կ'ըլլար, բայց այդ բոլորէն աւելի յանդուգն չրջիկ մը, ուխտաւոր մը, վիպական քահանայ մըն էր։

Ան իր Ուէսէքսի տունը և կալուածները ձգած էր. Նիւթէսէլի հարուստ վանքին մէջ ալ մնալ չէր ուզած, թէեւ հոն Աբբայ ընտրուած էր. Քարլ Թագաւորին արքունական եպիսկոպոսը ըլլալն ալ մերժած էր։ Ոչ մէկ բանէ գոհ կ'ըլլար, բայց այդ բոլորէն աւելի յանդուգն չրջիկ մը, ուխտաւոր մը, վիպական քահանայ մըն էր։

Ան իր Ուէսէքսի տունը և կալուածները ձգած էր. Նիւթէսէլի հարուստ վանքին մէջ ալ մնալ չէր ուզած, թէեւ հոն Աբբայ ընտրուած էր. Քարլ Թագաւորին արքունական եպիսկոպոսը ըլլալն ալ մերժած էր։ Ոչ մէկ բանէ գոհ կ'ըլլար, բայց այդ բոլորէն աւելի յանդուգն չրջիկ մը, ուխտաւոր մը, վիպական քահանայ մըն էր։

Ան իր Ուէսէքսի տունը և կալուածները ձգած էր. Նիւթէսէլի հարուստ վանքին մէջ ալ մնալ չէր ուզած, թէեւ հոն Աբբայ ընտրուած էր. Քարլ Թագաւորին արքունական եպիսկոպոսը ըլլալն ալ մերժած էր։ Ոչ մէկ բանէ գոհ կ'ըլլար, բայց այդ բոլորէն աւելի յանդուգն չրջիկ մը, ուխտաւոր մը, վիպական քահանայ մըն էր։

Ան իր Ուէսէքսի տունը և կալուածները ձգած էր. Նիւթէսէլի հարուստ վանքին մէջ ալ մնալ չէր ուզած, թէեւ հոն Աբբայ ընտրուած էր. Քարլ Թագաւորին արքունական եպիսկոպոսը ըլլալն ալ մերժած էր։ Ոչ մէկ բանէ գոհ կ'ըլլար, բայց այդ բոլորէն աւելի յանդուգն չրջիկ մը, ուխտաւոր մը, վիպական քահանայ մըն էր։

Ան իր Ուէսէքսի տունը և կալուածները ձգած էր. Նիւթէսէլի հարուստ վանքին մէջ ալ մնալ չէր ուզած, թէեւ հոն Աբբայ ընտրուած էր. Քարլ Թագաւորին արքունական եպիսկոպոսը ըլլալն ալ մերժած էր։ Ոչ մէկ բանէ գոհ կ'ըլլար, բայց այդ բոլորէն աւելի յանդուգն չրջիկ մը, ուխտաւոր մը, վիպական քահանայ մըն էր։

Ան իր Ուէսէքսի տունը և կալուածները ձգած էր. Նիւթէսէլի հարուստ վանքին մէջ ալ մնալ չէր ուզած, թէեւ հոն Աբբայ ընտրուած էր. Քարլ Թագաւորին արքունական եպիսկոպոսը ըլլալն ալ մերժած էր։ Ոչ մէկ բանէ գոհ կ'ըլլար, բայց այդ բոլորէն աւելի յանդուգն չրջիկ մը, ուխտաւոր մը, վիպական քահանայ մըն էր։

Ան իր Ուէսէքսի տունը և կալուածները ձգած էր. Նիւթէսէլի հարուստ վանքին մէջ ալ մնալ չէր ուզած, թէեւ հոն Աբբայ ընտրուած էր. Քարլ Թագաւորին արքունական եպիսկոպոսը ըլլալն ալ մերժած էր։ Ոչ մէկ բանէ գոհ կ'ըլլար, բայց այդ բոլորէն աւելի յանդուգն չրջիկ մը, ուխտաւոր մը, վիպական քահանայ մըն էր։

ուած էին ու թեւերնին մէկզմէկու ուսերուն վրայ կը ձգէին և կէս մը վախէ և կէս մը հաճոյքէ մըղուած իրարու մօտ կու գային։ Աւելի տարէց մայրապետները իրենց գործերէն դադրած ու անցնելու առեն կեցած էին ուխտաւորին պատմութիւնը մտիկ ընելու համար։ Անոր խօսածներուն ճշմարիտ ըլլալը չատ աղէկ գիտէին։ Անոնցմէ չատեր տեսած էին այն ծուխը որ իրենց հայրենական տուներն աւերակներէն կուգար։ Անոնցմէ չատեր եղբայր մը ունէին այդ հեռաւոր վայրենի երկիրներուն մէջ և գիշեր ցորեկ զայն կը խորհէին, անոր կեանքին մասին կը մտածէին։

Բայց հիմա այդ հիանալի օրուան յուզումները վերջացած էին. ընթրիքի ժամը եկած էր. մենաստանին բնակիչները սեղանատուն համախմբուած էին։

Իրեն յատուկ բարձր աթոռին վրայ կը նստէր Աբբասուհի Աթէլա, Տակոպէր Թագաւորին դուստրը, որ իսկապէս իշխանուհիի մը տեսքը ունէր իր ծերունի պարեգօտին մէջ, և անոր երկար ու սպիտակ պատմուճանին կնգուղը և թեզանիքը կնքումի մուշտակով եզերուած էր և ձիւնասպիտակ քող մը իրրեւ թագ դրուած էր անոր արծաթ մազերուն վրայ։ Անոր աջակողմը բազմած էր յարգելի հիւրը, իսկ ձախակողմը իր թոռը դեռատի Իշխան կրէկոր, խոչոր թիկնեղ տղայ մը, որ դրպոցէն դեռ նոր դարձած էր։

Այդ երկար ու մթաստուեր սրահը իր թխադոյն սիւներովն ու գերաններով, մայրապետներու կրկին չարքը անոնց մաքուր քողերովն ու չնորհալի դէմքերով, մայրամուտ արեւին բեկբեկ ճառագայթները որոնք պատուհաններուն վերնամասերէն ներս կը թափանցէին ու պատերը թեթեւ վարդագոյնով մը կը ներկէին, այս բոլորը պատկերի մը չափ դեղեցիկ էին, նոյնչափ ալ լուռ ու հանդարտ։ Որովհետեւ մենաստանին կանոնը այս էր որ սեղանին ամէնն ալ պահ մը հանդարտ նըստելու էին ու յետոյ մէկը կը կարդար բարձրաձայն, մինչ միւսները անոր մտիկ կ'ընէին։

«Այսօր իմ թոռանս կարդալու կարգն է,» ըսաւ Աբբասուհին Ուինֆրիտի, «հիմա պիտի տեսնենք թէ ո՛րչափ բան սորված է դպրոցին մէջ. կարդա կրէկոր, ընթերցումի տեղը գիրքին մէջ նշանակուած է։»

Տղեկը իր աթոռէն ելաւ և ձեռագիր գիրքին էջերը դարձուց։ Ան լատիներէն Սբ. Գիրքի Ցեղոնիմոսի թարգմանութեան մէկ օրինակն էր, և նշանակուած տեղն ալ Սբ. Պօղոսի Եփեսացիներու գրած թուղթին մէջէն էր. այն հատուածը՝ ուր ան կը բացատրէ Քրիստոնեային պատրաստութիւնը, ինչպէս ռազմիկը կը պատրաստուի պատերազմի։ Դեռատի տղեկին ձայնը յստակ կերպով կը հնչէր հնչուն բառերը առանց դեգերելու՝ սահուն կերպով կարդալով մինչեւ գլուխին վերջը։

Ուինֆրիտ ժպտելով մտիկ կ'ընէր։ «Շատ հարմարձակ կերպով կարդացիր, տղաս,» ըսաւ ան, մինչ վերծանողը կեցած էր, «կարդացածդ կը հասկըննա՞ս։»

«Հարկաւ, հայր,» պատասխանեց տղան, «Թրէվէսի ուսուցիչներս սորվեցուցին ինծի ու այս թուղթը սկիզբէն մինչեւ վերջը կարդացած ենք, այնպէս որ գրեթէ գոց ըրած եմ։»

Ծեռոյ տղեկը գիրքին էջերուն վրայ չնայելով՝ հատուածներ կրկնել սկսաւ իր կարողութիւնը ցուցնելու համար։

Բայց Ուինֆրիտ կեցուց զայն ձեռքի մեղմ չարժումով մը։

«Այդպէս չէ, տղաս, իմ ըսել ուզածս այդ չէ։ Մենք երբ աղօթենք՝ Աստուծոյ կը խօսինք, իսկ երբ կը կարդանք՝ Աստուած մեզի կը խօսի։ Ես գիտնալ կ'ուզէի որ դուն կը հասկնա՞ս թէ Անոր կ'ըսես քեզի քու լեզուովդ։ Օ՜ն, նորէն կարդա մեզի այն պատգամը որ կը խօսի պատերազմողին, անոր զրահներուն և զէնքերուն, ինչպէս նաև պատերազմին մասին. կրկնէ զայն մայրենի լեզուովդ այնպէս որ բոլորը հասկնան։»

Տղան վարանեցաւ, կարմրեցաւ ու կակազեց, յետոյ Ուինֆրիտի նստարանին քով եկաւ ու գիրքը անոր բերաւ. «Առէք այս գիրքը, հայր իմ,» ըսաւ ան, «և կարդացէք ինծի համար։ Ես նշանակութիւնը որոշ կերպով չեմ տեսներ, թէեւ կը սիրեմ բառերուն հնչուիւնները։ Ես կրօնքը գիտեմ, ինչպէս նաեւ մեր հաւատքին վարդապետութիւնները և մեր երէցներուն և մենաստանի մայրապետներուն կեանքերը որոնց համար ուխտած է զիս մեծ մայրս, թէեւ անոնք ինծի չատ չեն յարմարիր։ Կռիւն ալ գիտեմ, ինչպէս նաև կեանքերը ռազմիկներուն և հերոսներուն, որովհետեւ ես անոնց մասին կարդացած եմ վիրգիլիոսի մէջ և լսած եմ Թրէվէսի զինուորներէն. և չատ պիտի փափաքէի ճաչակը առնել անոնց, որովհետեւ անոնք չատ կը յարմարին ինծի։ Բայց թէ ինչպէս այդ երկու կեանքերը յարմարութիւն ունին իրարու, կամ թէ սուրբ կարդի մէջ մտած կղերականի մը ինչ պէտք կայ զրահի, վահանի՝ ահա այդ է զոր չեմ կրնար հասկնալ։ Ասոր նշանակութիւնը ինծի բացատրել հաճեցէք. որովհետեւ աչխարհիս մէջ եթէ երբեք կայ մէկը որ զայն գիտէ՝ այդ դուք էք։»

Ուինֆրիտ գիրքը առաւ ու դոցեց և տղուն ձեռքերը իրենին մէջ բռնեց։

«Նախ Թողունք որ միւսները մեկնին իրիկուան աղօթքի համար,» ըսաւ ան, «ետքէ ոչ՝ անոնք չատ պիտի յոգնին։»

Աբրասուհիէն նշանը տրուեցաւ, օրհներգ մը երգուեցաւ, քաղցր ձայներ մրմունջներ արձակեցին, և չատ մը ոտքեր մեղմ աղմուկ մը հանեցին դետնին վրայ. ձայներուն մեղմ ալիքը երթալով նուաղեցաւ դուռներէն անդին ու բարձրացաւ ներքանցքներուն մէջ. հազիւ երկու հոգի մնացած էին մրթնելու վրայ եղող սենեակին մէջ։ (Շարունակելի)

ՅՕԴՈՒԱԾԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԲԱԺԻՆ

ՀԵՐՁՈՒԱԾ ՄԱՐԴԿԱՑԻՆ ԵՐՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Աստուածաբանական խնդիր մը չէ որ պիտի չօշափեմ այս գրուածովս, ոչ երբեք։ Այլ նոյն վերացական խնդիրը տիեզերաւոր աստուածաբանութեան ճգնելով, կ'ուզեմ անցողակի ակնարկ մը դարձընել մարդկային երրորդութեան վրայ. այսինքն անոր այն եռակի մասերուն՝ որ կը կոչուին մարմին, հոգի և միտք, իրրեւ ամբողջացում՝ ըստ պատկերի երրեակ և միոյ Աստուածութեան ստեղծուած մարդուն։

Յայտնի է թէ մարդ կոչուած էակը յիշեալ երեք գլխաւոր մասերով և անոնց վերաբերեալ հոդատարութեամբ միայն է կատարեալ մարդ։ Վերցուր այդ երեքէն մէկը կամ միւսները կամ անտարբեր եղիր մէկին կամ միւսին պահանջներուն, այն ատեն մարդս կ'իյնայ իրեն արժանավայել կատարելութենէն և թերի կամ ծռած մէկքնայի մը պէս թերի և ծուռ գործեր կ'արտադրէ իրեն և հանրութեան ի վնաս։

Սակայն և այնպէս սկիզբէն ի վեր չարին հակամիտեալ մարդկութիւնը՝ թող լինի նոյն իսկ Քրիստոնեայ մարդը, միայն Աստուածային Երրորդութեան դէմ չէ որ ատեն ատեն պարզած է իր ապստամբական դրօշն իրրեւ հերձուած, այլ այդ բանը՝ առաջին մարդէն սկսեալ մինչեւ վերջին մարդը, ուղիղ յաճախակի ի յայտ եկած է մանաւանդ մարդկային երրորդութեան դէմ։ Այո, երբ թղթատենք աղգերու պատմութիւնը, ամէն դարու մէջ ալ պիտի հանդիպինք այս հերձուածողական ընդվզումին և անկէ յառաջ եկած հանրային վնասներուն։ — «Ուտէին, ըմպէին, կանայս առնէին և արանց լինէին. . .», ահա հաւատոյ հանգանակը այն նախաջրհեղեղեան մարդոց որոնք անասնավայել սկզբունքով կարծես ինքզինքնին կը դաւանէին միմիայն մարմինէ բաղկացած էակներ, իրրեւ հերձուածներ մարդուս հոգեկան և մտային մասերուն դէմ, և ուսոի արժանի չհամարուեցան ապրելու երկնային արդարութեան առջեւ։

Միեւնոյն մարմնադաւանական հերձուածողութեամբ չէ՞ր դարձեալ, որով Եգիպտոսի սոխին ու սխտորին տենչացող ապստամբ Իսրայէլին ոսկորները անապատին մէջ մնացին։ Այդ հերձուածողութիւնը չէ՞ր միթէ որ անստգիւտ իմաստութեամբ օժտուած Սողոմոնը մոլորեցուց յիմարի մը պէս։

Նոյն, այո, նոյն հերձուածողութիւնն էր որ նախկին Ասորեստանցիք, Բազդէացիք, Եգիպտացիք, Մարք, Պարսիկք և մինչև իսկ «Մեծն Հռոմ» որու թագաւորութեան մէջ արեւը մար չէր մտներ, ինչպէս նաեւ իմաստութեան գագաթնակէտը բարձրացած Յունաստանը քանդ ու աւեր ըրաւ կամ իրենց նախկին բարձր մակարդակէն դահավիժել տուաւ։ Ինչո՞ւ։ Որովհետեւ անոնցմէ ոմանք՝ կամ միայն մարմին, ինչպէս ոմանք ալ սոսկ մարմին և միտք դաւանելով, անոնց միայն հոդատար եղան և իսպառ լքեցին ինչ որ հոգեկան կամ բարոյական էր։ Ահա այս կերպով անոնք այնքան ինկան բարոյապէս և յոռետրջուեցան որ ժամանակի բարոյախօս փիլիսոփաներէն ոմանք իսպառ յուսահատած՝ երկնային մեծ ոգիի մը միջամտութեան պէտք կը զգային, որպէս զի երկրին վրայ իջնելով բարեշրջէր անկեալ մարդկութիւնը։ Ինչ որ կատարուեցաւ յանձին Նազովրեցի Աստուածային Հերոսին. . .։

Արդ՝ Թողունք ուրիշ ազգերը և պահիկ մը ուշադրութեան առնենք Հայ ազգը։ Ի՞նչ կ'ըսէք. միթէ մեր ազգային պատմութիւնն ալ չի՞ տար աւելի կարկառուն օրինակներ նկատմամբ Հայուն հերձուածողութեան ընդդէմ մարդկային երրորդութեան։ Ինչո՞ւ արդեօք հիմ չգտնեցին իր թագաւորութեան չորս շրջաններուն մէջ եղած այն երեւնալի բարձրացումները։ Ասոր գլխաւոր պատճառն այն էր որ անոնք նորէն հիմնուած էին միեւնոյն հերձուածողութեան վրայ, որով այն ժամանակներու Հայութիւնը կամ միայն մարմին կամ միայն հոգի դաւանեցաւ. ինքզինքը և անոր համամատ ալ չարժեցաւ իր մասնակի հոգատարութեամբ։ Այնպէս որ նոյն իսկ Թարգմանչաց դարու մտայնական զարթնումը չուտով տեղի տուաւ միջնադարեան միաղաւանութեան դէմ որ հոգեմոլութեան չուրջ կը դառնար։ Բան մը որուն սերմերն արդէն ցանուած էին Քրիստոնէական շրջանի նախօրեակին Գրիգոր Լուսաւորչի միջոցաւ, երբ ան

իր դարուն կրօնական սխալ հասկացողութեամբ գործնական օրինակ տուաւ այս մասին, երեսի վրայ ձգելով իր հաստատած մանուկ եկեղեցին, Մանեայ Այրք քաշուեցաւ ճգնելու՝ միմիայն հոգեւոր փրկութեան չարժառիթով։ Ահա անոր օրինակին հետեւեցան նաեւ ժամանակին թագաւորն ու նախարարներէն շատերը, իրեն եռեւէն մեկնոյն ճգնարան վազելով։ Ինչ որ ընդարձակ ապարէզ բացաւ օտար կղերի խորթացուցիչ ազդեցութեան, Սասանեան ասասանեցուցիչ բռնապետութեան դէմ, վտանգելով եկեղեցին և ազգը միանգամայն։

Մանաւանդ Բագրատունեան Հարստութեան չրջանին այդ հոգեմոլական թափն աւելի զօրացաւ։ Թէեւ նոյն ատեն այդ հոգեկանութիւնն յաւէտ զուրկ էր իր բարոյական հանգամանքէն, քանի որ առաւելապէս հիմնուած էր արտաքին ձեւին ու ծէսին վրայ։ Քանդի դիտենք թէ այդ երանելի ժամանակներու անխիղճ բարեպաշտիկները՝ որոնց բրածոյ նմոյշներուն թափթփուքները կ'երեւին երբեմն մեր դարուն մէջ ալ, իրարու միսը կ'ուտէին և արիւնը կը խմէին. բայց միեւնոյն ատեն միսէ և դինիէ հրաժարելու ապաշխարական չըրջան մը կ'անցնէին «ի քաւութիւն և ի թողութիւն մեղաց,» ինչպէս կը գրէ Եղնիկ Կողբացին։

Ահա այս կերպով երբ Պարսիկին եռեւէն Արաբացական, Թաթարական, Հագարական, Ցուներական, Թրքական, եւն. աչխարհաւեր արչաւանքներն սկսեցին ծայր տալ, ապառնալով Հայ ազգի գոյութեանն ու իր եկեղեցիին. բայց այն ժամանակներու հոգեմոլ Հայութիւնը, փոխանակ մարմնական և մտաւորական կորովով արիանալու և այդ այլազան թշնամիներն իր սահմանէն վանելու, կ'ընտրէին առաւելապէս իյնալ անոնց սուրերով, որպէս զի մարտիրոսանալով՝ երկնային անթառամ պսակներու արժանի սուրբերուն կարգն անցնէին, սանկ տեսակ մը նուիրականացած անձնասպանութեամբ, առանց երբեք հոգ ընելու թէ այդ կերպով ազգին քաղաքական թագն ու պսակը վրայ կու տային չատ անգամ. անոր հետ վտանգելով նաեւ իրենց այնչափ պաշտած Հայ եկեղեցին ու բռնապետութեան փուչ պսակին ենթարկուելով։ Այս հոգեմոլութեան կարկառուն ապացոյց կը հանդիսանան մանաւանդ Բագրատունեան ոստանին այն աւանդական հազար և մէկ եկեղեցիները, որոնք նոյն ժամանակի կրօնական հասկացողութեամբ և մրցական եղանակով կը թուին կառուցուած ըլլալ առաւելապէս այն փարիսեցի Հայ նախարարներէն, որ Հայաստանի վրայ յարձակող այլազան թշնամիներն իրենց դուռն ափ առած ատեն իսկ տակաւին փակած կը մնային իրարու օձիքին զիրար բզկտելու համար, մինչեւ անգամ իրարու ձեռքէն առաջնութիւնը խլելու նպատակով զիրար դաւաճանելու չէին խղճար և իրենց արիւնակից ոսոխները նոյն արիւնխում թշնամեաց ձեռքը կը մատնէին։ Թէեւ նոյն ատեն այդ անխիղճ չերմեռանդները կ'երթէին մէյմէկ հոյակապ եկեղեցիներ կը կառուցանէին դարձեալ «ի քաւութիւն և ի թողութիւն մեղաց»։ Գուցէ նոյն իսկ նպատակով, որպէս զի իրենց երեւակայած երկինքին մէջ ալ առաջնութեան պատիւ վայելէին հանդէպ այն ոսոխներուն։

Արդ՝ միթէ հարկ կայ ըսելու թէ այդ պանծալի Հայ ոստանը իր այն հարիւրաւոր եկեղեցիներով չկրցաւ կանգուն մնալ, այլ կործանուելով Բագրատունեան Հարստութեան հետ, այսօր իրրեւ պանծալի աւերակներու կոյտ մը կը ծխայ ու կը մխայ լռիկ և մնջիկ, աւաղելով Հայութեան այն վաղանցիկ փառքը, որ հաստատուած ըլլալով խախուտ հիմի վրայ՝ չկրցաւ տեւական ըլլալ։

Այժմ սոյն անցեալ դարերէն վերջ առնենք դարձեալ այս քաննեցող դարը որուն մէջ կ'ապրինք մենք։ Արդեօք մեր ազգը նորէն միեւնոյն սխալ ընթացքին մէջ չէ՞նք տեսներ։ Ո՞ր ապաքէն ներկայ Հայութեան միտումն ալ կը թուի ըլլալ հերձուածողութիւն մարդկային հոգեկան մասին դէմ։ Հապա ի՞նչ են այն դարաւկիզբի պայքարներն ու հակառակութիւնները որոնք առենէ մը ի վեր ծայր տուած են մեր մէջ, ապառնալով ամէն այն բաներուն ինչ որ կրօնական կամ հոգեկան են, իրրեւ ի նախնեաց անտի ընկալեալ նուիրակատնութիւններ։ Այնպէս որ հանդէպ այս միակողմանի բուռն ձիգերու մարդս պահիկ մը կը փորձուի հաւատալու թէ, ինչպէս Անիի մէջ երբեմն հազար և մէկ եկեղեցիներ կը յիչուէին առանց նոյն իսկ մէկ եկեղեցիի։ Նոյն դպրոցներուն հետ չինուելով նաեւ հասարակաց այնպիսի հաստատութիւններ որոնք կը ծառայեն միայն մարդուս բնական կամ մարմնական հաճոյից ու պէտքերուն։ Որպէս զի այն կերպով ապացուցած ըլլան իրենց հերձուածողութիւնը մարդուս հոգեկան մասին դէմ, դաւանելով ինքզինքնին իրրեւ սոսկ միտքէ և մարմինէ բազկացեալ էակներ։

Ահա եթէ այս խոտոր սկզբունքը յարմար գտնին գտնելով ընդհանուր Հայութեան մէջ յառաջ երթալու ըլլայ, միթէ մարգարէ ըլլալու հարկ կայ գուշակելու համար թէ այս ազգին ընթացքը նո-

րէն դէպ ի անկում ուղղուած է, առանց երբեք իր ակնկալած իտէալին հասնելու կատարելապէս։

Այո, Հայութիւնն ինչպէս անցեալին մէջ վնասուած է միշտ մարդկային երրորդութեան դէմ ուղղուած իր հերձուածողութեամբ, անտարակոյս պիտի վնասուի նաև ապագային մէջ։ Քանի որ Հայուն մարմինը, հոգին ու միտքը՝ մարմին, հոգի և միտք ըլլալէ չեն դադրիր բնաւ, ունենալով միշտ իրենց վերաբերեալ ըմբռնումներն և հոգատարութեան անհրաժեշտ պահանջները։

Իսկ երբ չգոհացուին այդ երեքակ մասերուն եռակի պահանջները, և Հայն իբրեւ հերձուած մարդկային երրորդութեան դէմ ապրելու ըլլայ սոսկ իբր մարմին, լքելով հոգին ու մեղքը, պիտի դառնայ մոքք-անասուն։ Բայց ընդհակառակն երբ ապրի և գործէ իբր մարմին և մեղք միայն, ի սպառ մերժելով հոգեկանը, այն ատեն ալ պիտի դառնայ մոքք-սոպանոյ։ Ահա երկու հակառակ ծայրեր՝ որոնք միշտ աննպաստ պիտի ըլլան մարդուն՝ նամանաւանդ Հայ մարդուն կատարելութեան։

Ուստի երբ Հայութիւնը կ'ուզէ իսկապէս վերականգնիլ իր նիւթական, բարոյական և մտաւորական անկումէն ու հասնիլ կատարելապէս իր բաղձացած իտէալին, պէտք է որ իր միակողմանի անցեալին փորձառութեամբ ուղղէ ներկայիս միակողմանիութիւնը, և կատարեալ ուղղափառ ըլլալով մարդկային երրորդութեան երեք մասերուն ալ հաւասարապէս, պէտք է անոր համեմատ խորհի, խօսի, գրէ և գործէ, այս մասին իր հաւատոյ հանգանակն ընելով, «Հաւատամ ի մի մոքք, ի մարմին, ի հոգի Ս. ի միտ . . .»

Վան Գ. ԱՐՍԵՐԵԱՆ

ՏԵՍԱԿԱՆ ԱՆՀԱՒԱՏՈՒԹԻՒՆ

Կար ժամանակ մը երբ անհաւատ բառը կը գործածուէր ոչ միայն իր սովորական նշանակութեամբը, հապա նաեւ իբր նախատական անուն։ Եւ հիմա իսկ շատերը զայն կը գործածեն նկարագրելու ամէն անոնք որ իրենց կրօնքէն չեն։ Կան Քրիստոնեաներ որ Մահմետականները և կան Մահմետականներ որ Քրիստոնեաները անհաւատ կը կոչեն։ Մինչեւ անգամ կան Քրիստոնեաներ որ այս բառը յաճախ կը գործածեն իրենց ատելութիւնը արտայայտելու ամէն անոնց դէմ որ կրօնական խնդիրներու մասին իրենցմէ տարբեր կը խորհին։ Եթէ անոնց առջեւ Սբ. Գրոց, Քրիստոսի կամ Աստուծոյ մասին գաղափար մը արտայայտես, որ կը տարբերի այն գաղափարէն որ իրենց մեծ մօրմէն լսած են, քեզ անմիջապէս անհաւատ կը կոչեն։ Սակայն լուսամիտ մարդիկ այս բառը այլեւս այս նշանակութեամբ չեն գործածեր։ Անվայել է Քրիստոնէի մը Մահմետականը՝ կամ Մահմետականի մը Քրիստոնեան անհաւատ կոչել։ Ոչ ալ չիտակ է այս անունով նկարագրել այն Քրիստոնեաները որ մեզի պէս չեն խորհիր, Իրարու այսպիսի նախատական անուններ տալով բնաւ բան մը չենք շահիր։ Ընդհակառակն, շատ բան կը կորսընցնենք։ Մարդկային սրտին ստորին կիրքերը՝ ատելութիւն, բարկութիւն և վրէժխնդրութիւն՝ կը գրգռենք, կիրքեր՝ որոնց յառաջ բերած վնասները անծանօթ չեն մեզի։ Բայց ատի, եթէ կ'ուզենք մարդիկ ճշմարտութեան լուսոյն բերել, պարտինք ոչ թէ զանոնք նախատելով բարկութեան գրգռել, հապա քաղցրութեամբ անոնց սիրտը շահիլ։

Եթէ բառը իր տառացի նշանակութեամբը առնենք, կրնանք ըսել թէ բնաւ մէկը չկայ որ անհաւատ է։ Աչխարհի մէջ երբեք մարդ մը չկայ որ բնաւ բանի մը չհաւատայ։ Օրինակի համար, նիւթապաշտը թէեւ Աստուծոյ գոյութեանը չհաւատար, բայց նիւթին գոյութեանը բոլոր սրտով կը հաւատայ։ Նիւթապաշտներն իսկ այս իրողութիւնը յաճախ կը մոռնան։ կը կարծեն թէ կրօնք ունեցողներն են միայն որ հաւատքով կ'ապրին։ կը մոռնան թէ հաւատալը մարդկային մտքին մէկ ընդածին կարողութիւնը կամ գործունէութիւնն է։ Այնքան բնական է մարդուն հաւատալ որքան վարդին փթթիլ կամ սոխակին երգել։ Առանց հաւատալու մարդ մէկ օր անգամ չկրնար հանդիստ ապրիլ։ Ջնջէ այս կարողութիւնը մարդու մը մտքէն, և պիտի տեսնես թէ մարդը խենդ է։ Ամէն մարդու և ամէն բանի վրայ կը կասկածի։ Այլեւս մարդկային ընկերութեան մէջ չկրնար կեանալ։ Ընտանեկան յարկն իսկ անոր համար գժոխք կը դառնայ։ Այո, բնաւ տեղ մը չկայ որ այսպիսի մէկը կարենայ վայրկեան մը հանգիստ գտնել։

Սակայն դառնանք բառին բուն նշանակութեանը։ Անհաւատը կը նշանակէ մէկը որ կրօնքի հիմնական ճշմարտութիւնները կը մերժէ։ Անհաւատութիւնը զանազան ձեւեր ունի և զանազան անուններով կը կոչուի. զոր օրինակ աստուածեանութիւն (deism), չդիտականութիւն (agnosticism), անաստուածութիւն (atheism), նիւթապաշտութիւն [materialism], համայնաստուածութիւն (pantheism)։ Աստուածեանութիւնը տասնեւեօթներորդ դարուն Անգլիոյ մէջ ծագում առաւ և չարունակուեցաւ մինչեւ տասնեւութերորդ դարու վերջերը։ Աստուածեաններ Աստուծոյ գոյութեանը կը հաւատային, բայց յայտնութիւնը

բոլորովին կը մերժէին։ Զգիտականութեան հեղինակը Թովմաս Հ. Հըքսլի՝ Անգղիայի նշանաւոր կենսաբանն էր (մեռաւ 1895)։ Զգիտականը կ'ըսէ թէ Աստուծոյ բնութիւնը և մինչեւ անգամ գոյութիւնը կարելի չէ գիտնալ։ Հըրպըրթ Սփէնսըր ալ չգիտական մըն էր, բայց Հըքսլիէն կը տարբերէր։ Կ'ընդունէր թէ «Անհուն և յաւիտենական Զօրութիւն մը կայ որմէ բոլոր բաները յառաջ կու գան,» բայց զայն «Անծանօթ» կը կոչէր, ցուցընելու համար թէ կարելի չէր զայն հասկնալ կամ ըմբռնել։ Անաստուած կը նշանակէ մէկը որ Աստուծոյ գոյութեանը չհաւատար։ Նիւթապաշտութիւնը զգայարանքներու աշխարհէն դուրս բնաւ բան մը չընդունիր։ Նիւթապաշտներէն ոմանք կ'ըսեն թէ տիեզերքին մէջ կայ միայն նիւթ, ուրիշներ՝ թէ կայ նիւթ և չարժում, և ուրիշներ՝ նիւթ, չարժում և զօրութիւն։ Անցեալ սերունդին մէջ տիրող անհաւատութիւնը նիւթապաշտութիւն էր։ Փիլիսոփաներուն մէջ այսօր գործնականապէս նիւթապաշտ չկայ։ Մինչեւ անգամ Հէքըլ՝ այս սերունդին մեծագոյն նիւթապաշտը՝ վերջերս իր լեզուն փոխած է։ Համայնաստուածաբութիւնը փիլիսոփայական վարդապետութիւն մըն է՝ անաստուածաբութեան հակառակ, որ կ'ըսէ թէ Աստուած ուրիշ բան չէ բայց միայն տիեզերքը՝ իր ամբողջութիւն, կամ բոլոր բաներուն համագումարը։ Ինչ ինչ կէտերու մասին արդի Քրիստոնեայ փիլիսոփաները համայնաստուածեաններուն կը համաձայնին։ Անոնց հետ կը հաւատան թէ Աստուած իբր տիեզերական զօրութիւն ամէն բանի մէջ ներկայ է։ Բայց քանի որ համայնաստուածեանները հոս կանգ կ'առնեն, Քրիստոնեայ փիլիսոփաները քայլ մը յառաջ կ'երթան և կ'ըսեն թէ Աստուած ոչ միայն ներմնայն՝ հապա նաեւ վերացական (transcendent) է։ Ուրիշ խօսքով, Աստուած ոչ միայն զօրութիւն է, հապա նաեւ անձնաւորութիւն, անձնաւորութիւն մըն է՝ որ իրմէ յառաջ եկած բոլոր բաները կը գերազանցէ և գիտակցաբար ամէնը կը ստեղծէ և կը պահպանէ։ Համայնաստուածեանը կ'ըսէ. «Գիտակցութիւնը (միտք) Բնաշրջման արդիւնք է,» իսկ մենք կ'ըսենք «բնաշրջումը գիտակցութեան արդիւնք է։»

Կար ժամանակ մը որ անհաւատները յարձակողական դիրք մը կը բռնէին հանդէպ կրօնի։ Կրօնքը իբր աւելորդապաշտութիւն կը ծաղրէին և կրօնականները իբր խաբեբայ ու կեղծաւոր կ'անարգէին։ Վոլթէր և Ինկըրսոլ թերեւս ասոր լաւագոյն օրինակներն են։ Կրօնքը պաշտպանողներն ալ պակաս խիստ չէին։ Սակայն հիմա բաները փոխուեր են։ Անհաւատներ կրօնքի մասին կա՛մ բոլորովին լռութիւն կը պահեն և կա՛մ երբ կը խօսին հանդարտութեամբ և մինչեւ անգամ պատկառանօք կը խօսին։ Այսօր ամէն խորհուրդ մարդ կ'ընդունի թէ կրօնքը այնքան թեթեւ բան մը չէ որ զայն իբր անարժէք մէկդի ձգենք կամ անոր վրայ անարգանօք խօսինք։ Աշխարհի պատմութեանը մէջ բնաւ ժամանակ մը եղած չէ որ այնքան մեծ միտքեր, հաւատացեալ և անհաւատ, կրօնքը ուսումնասիրեն որքան այսօր։ Ամէն խելացի մարդ կը տեսնէ թէ կրօնք և աւելորդապաշտութիւն իրարմէ տարբեր բաներ են։ Աւելորդապաշտութիւններ կ'ելլեն ու կ'անցնին, կու գան ու կ'երթան, բայց կրօնքը անփոփոխ կը մնայ, որովհետեւ ան մարդկային հոգւոյն մէկ ինքնածին կարողութիւնը կամ գործունէութիւնն է։ Կրօնքը մեր գոյութեան հիմերուն հետ գործ ունի և կեանքին ծագմանը, նպատակին և վախճանին վրայ լոյս կը ձգէ։

Բըմիլըս, Ն. Ե. Յ. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ԵՐՐՈՐԴ ՇՐՋԱՆ

Թէեւ Տիգրանակերտ իմ հայրենիքս և վեց տարի աշխատավայրս եղած է, բայց անկէ 20 տարիէ ի վեր բացակայ էի։ Այնքան տարիներու մէջ անշուշտ մեծ փոփոխութիւններ եղած էր. չուկան այրած և չատ գեղեցիկ վերաշինուած էին, ժողովուրդին առողջական վիճակը աւելի աղէկ տեսայ. պատճառն ալ գտայ որ մանաւանդ Քրիստոնեայք չատ մը այդիներ հասուցեր էին և տուներ չիներ էին անոնց մէջ։ Թարուներն մինչեւ աչուն պարիսպներէն դուրս կ'ապրին որ առողջապահական տեսակէտէն մեծ արժէք ունի։ Շատ գեղեցիկ և պատուական խաղողներ կու տան այս այգիները, անանկ որ խաղողները մինչեւ Զատիկ կը դիմանան. անոնցմէ ճաշակելու պատեհութիւն ունեցանք վերը. Թովմա Մկրտիչեանի տեղանը։ Մեր ժողովուրդէն չատերը գաղթած և չատերն ալ յաւիտենականութեան անցեր էին. սիրելիներէ չատեր չկրցի տեսնել։ Պօյաճեան Յոհա Օհանը, որ եկեղեցիին սիւններէն մին էր, գեռ նոր, հասնելէս քիչ առաջ, մեկնած էր իր վերին հայրենիքը. հոս գինք վայելելու յոյսս ի դերեւ ելաւ. սակայն ընտիր յաղորդներ թողուցած է, իր սիրելի գերդաստանը, երկու որդիքը որ եկեղեցւոյ օգտակար գործիչներէն են։ Թէեւ գաղթած կամ ննջած՝ սակայն ժողովուրդը պակսած չգտայ երկու պատճառով—ներքին և արտաքին յաւելումով։ Տիգրանակերտցիք սերնդատուցութեան ոճիրէն աղատ են գեռ. միւս պատ-

ճառն է չուրջի գաւառներէն հոս դաղթած և տեղաւորուած ժողովուրդը։ Նորէն ալ երբ բնմը եւլայ՝ այն մեծ չէնքին մէջ գրեթէ նոյնքան ժողովուրդ կար որքան 20 տարի առաջ։ Չեմ կրնար նկարագրել հաճոյքն ու բերկրութիւնը որ վայելեցի այս հին սիրելիները նորէն տեսնելուս և երկու ամիսէն աւելի իրենց մէջ ապրելու և գործելու պատեհութեամբ։ Սակայն մինակ մեր ժողովուրդով չէր որ կ'ուրախանայի. հինցած այս գիների գաւաթին մէջ հոգիս հրճուեցնելու ուրիշ կաթիլներ կային. զաւակս, փեսաս, Թոռներս որ 15 տարիէ մօտ տեսած չէի, աղգայիններէ և Սիւրեաններէ վաղեմի ծանօթներ և մտերիմներ մեծ հաճոյք էին ինծի։ Ա'խ, ապրիլ տեղ մը որչափ կարելի է աղէկ գործունէութեամբ՝ մաքուր խղճով ու անուշ յարաբերութեամբ, և ապա բացակայիլ անկէ, բաւական հինցնել յիշատակները և ապա տեսութեան բարեբախտութիւնն ունենալ, երկրի վրայ երկինք մը վայելել է։ Գործին մանաւանդ հին պատուղները որոնց ծանօթ էի և որ դեռ կը մնան, և պատուղներ որ անծանօթ էին և հիմա նոր երեսան կ'ելլէին՝ հիանալի էին, հիանալի և ցնծալի։ Տեսայ զայս Վան, Բաղէշ, Սղերդ, Բըրդաստան, մանաւանդ հոս։ Հին թերութիւններուս յիշատակը կը խոնարհեցնէր զիս, իսկ միւսը արծիւի պէս ոյժս կը նորոգէր։ Սիրելի այս ժողովուրդին մէջ երկու ամիսէն աւելի կեցայ՝ ամէն օր ժողով ունենալով կամ երկու անգամ կամ մէկ անգամ, և դպրոցներուս մէջ ալ գործելու պատեհութիւնէն չզրկուեցայ։

Այցելեցի Քրիստոնեայ հասարակութեան գրեթէ բոլոր առաջնորդներուն։ Քահանաներէն ոմանք տեսայ, ինչպէս ուրիշ տեղ հոս ալ միեւնոյն տրտունջը կար թէ ժողովուրդը, մանաւանդ երիտասարդութիւնը, կրօնէ, եկեղեցիէ ուծացած է։ Սակայն կը ցաւիմ որ այսպէս տեսնող և վիշտ յայտնողները գրեթէ ոչինչ կ'ընեն առաջքը առնելու ՚ի նմանակար այդ ընթացքին։ Իրաւ ցաւալի է մանաւանդ որ հիմա առանց ամչնալու և իրենց սորվեցուցածներուն ՚ի նմանակարութեան պատասխանատու ըլլալու առանց դոյզն խղճահարութեան ու վախի՝ կը ջանան և բուռն կ'աշխատին ֆրոթեսթանդ ընելու։ Այս ցաւալի վիճակը տեսնել և նստիլ լալ (եթէ ան ալ անկեղծ է) մեզի ինչ օգուտ ունի։ Բոլոր եկեղեցիներու առաջնորդները, որոնք բաւական ալ կան, Լուս., Սիւրեանի, Քիլտանի, Պապական, Ցոյն և այլն միանային, ամէնէն հիմնական հաւատալիքներուն չուրջ և երկրորդականները մէկդի ձգելով, պատրաստութիւն ներ տեսնէին, քարոզէին, դասեր տային, լրագրաց դրէին և ազօթէին, երբեք ապարդիւն պիտի չըլլար. եթէ չեն միանար, գոնէ իւրաքանչիւրը ուրոյն իր բոլոր կրցածը ընէր. և չատ ալ կրնան, առաքելոց չափ կրնան, որովհետեւ այնպէս կը հաւատան թէ անոնց յաջորդներն են և թէ անոնց Սբ. Հոգին ալ ունին։ Առաքեալք այն Հոգիով ինչե՛ր չըրին, ամէնուս ծանօթ է, և մենք ինչու չընենք որ նոյնքան ծանօթ ըլլայ թէ անոնց յաջորդներն ենք։ Ախ, որչափ անգամ աս մտածումով մաչած եմ թէ առաքեալք Հրեան ու կռապաշտը կրցան Քրիստոնեայ ընել. մենք կամ ես ինչու չկրնանք գոնէ արդէն Քրիստոնեան իրապէս Քրիստոնեայ ընել ու այնպէս պահել։ Առաջ Բողոքական քարոզութեան դէմ աս առարկութիւնը կար թէ «Մինչէ մենք Քրիստոնեայ չենք, գացէք կռապաշտներուն քարոզեցէք»։ Հիմա մեզի ասանկ ըսողներն են որ կը տրտնջան, կը բողոքեն թէ իրենց ժողովուրդները անհաւատ կ'ըլլան։ Ուստի հրամեցէք, առաքելոց յաջորդներ, պատուելիներ, միսիոնարներ, և քահանաներ, գոնէ մեր կրցածը ընենք. դեռ պատեհութիւնը բոլորովին մեր ձեռքէն չելած գործենք, գործենք ամէն կերպով, քրտնելու չափ, լալով, աքնելով, մաչելով, ամէն կերպով։

Գ. ԱՊԼԱՀԱՏԵԱՆ

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ

Պետական և երեսփոխանական տագնապը կը չարունակուի դեռ և հետզհետէ աւելի սուր հանգամանք կ'առնէ։ Իթթիհատիք, Իթիլաֆի անդամները զիրար հայրենիքին յարմար կազմակերպութիւններ կը նկատեն և օրինաւոր ու ապօրինի միջոցներով զիրար չեզոքացնելու կը ձգտին։ Այս պարագան երկրին ներքին և արտաքին քաղաքականութեան անորոշ վիճակին ամէնէն փայլուն ապացոյցն է։ Միւս կողմէն ալ պէտք է խոստովանիլ թէ Իթթիհատի անճարակ քաղաքականութեան հետեւանքով երեսփ. ժողովին մէջ կուսակցութիւնները այնպիսի հանգամանք մը առած են, որ Իթթիհատը չի կրնար այլեւս իր Դահլիճներուն գօրակղ նեցուկ համարուիլ, քանի որ ո՛չ միայն ճնշող մեծամասնութեամբ իր Դահլիճներուն դիրքը չի կըրնար ամրացնել, այլ նոյնիսկ պարզ մեծամասնութիւն մը չունի ժողովին մէջ, անոնց վստահութեան քուէն ապահովելու համար։ Ճշմարտապէս այսօրուան երեսփ. ժողովին մէջ մեծամասնութիւնը ընդդիմադիր կուսակցութեան կողմն է, որ թէեւ զանազան տարրերէ բազկացած է, բայց Իթթիհատը տապալելու համար ամէնն ալ միացած կը գործեն։ Այսպիսի պարագաներու մէջ դեռ Իթթի-

հաթը և իր Դահլիճը երեսփոխանական ճարտարութիւններով դիրքերնին կը պահեն երեսփ. ժողովին մէջ և կամ աւելի ուղիղ է ըսել ընդդիմադիրներու անճարակութիւնը մէկ կողմէն և իրենց հոգածկանոներու օրինական և ապօրինի վարպետութիւնները միւս կողմէն այս անբնական վիճակը ստեղծեցին և կը պահեն։ Շատ բնական է թէ իրենց հոգածութիւնը պատճառ պիտի ըլլայ պետական գործերուն մէջ իր վարիչ դերէն հրաժարելուն։ Բայց քանի որ այսպիսի վիճակ և ճգտում գոյութիւն չունի, այլ ընդհակառակը իրենց հոգածը գիտ կ'ուզէ իր ձեռքերուն մէջը պահել Օսմանեան կայսրութեան ճակատագիրը, հասկնալի է թէ ինչո՞ւ անխախտելի կերպով որոշուած է լուծել երեսփ. ժողովը։

Ոչ միայն Թուրքիոյ, այլ և բոլոր քաղաքակիրթ և սահմանադրական երկիրներու մէջ զօրեղ կառավարութիւն մը, գործադիր իշխանութիւն մը ունենալու համար անհրաժեշտ է որ կառավարութիւնը պաշտպանուի երեսփ. ժողովին մէջ զօրեղ մեծամասնութեամբ մը, և որքան այս մեծամասնութիւնը համեմատաբար ճնշող ըլլայ, այնքան ալ կառավարութեան դիրքը թէ՛ արտաքին և թէ՛ ներքին խնդիրներու մէջ զօրեղ կ'ըլլայ։

Այս իրողութիւնը յառաջ կը բերենք ո՛չ թէ պետութեան արդի տագնապալից կացութեան մէջ երեսփ. ժողովի լուծումը արդարացնելու համար, մանաւանդ վճռապետին իրաւունքները զօրացնելու պատրուակին տակ, այլ անոր համար որ բոլոր սահմանադրական ազգեր այս իրողութենէն օգտուելու են ամէն կերպով։

Այսօր մենք ալ ունինք բարեբախտաբար Ազգ. Երեսփ. Ժողով մը. մենք ալ ունինք հոն կուսակցութիւններ, կեդրոն, Ազատական, Դաշնակցական, գուցէ նաեւ Արմատական։ Մեր Պատրիարքարանի Քաղաքական Ժողովը մեր գործադիր իշխանութիւնն է և Քաղ. Ժողովին նախագահը, մեր վարչապետը և Պատրիարքի դիրքն ալ որոշ չափով անպատասխանատու ըլլալու հանգամանք ունի։ Այս կուսակցութիւններէն իւրաքանչիւրը ունի իր ծրագիրը, գրաւոր կամ անգիր։ Անոնք ալ ունին իրենց դահլիճները։ Բայց ինչ որ մենք չունինք, այն ալ այս զանազան կուսակցութիւններու ծրագրային գործունէութեան թերութիւնն է։ Մեզի համար արտաքին քաղաքականութիւնը մեր և պետութեան միջեւ եղած կարգ մը խնդիրներու կարգադրութիւնն է, հողային հարց, ապահովութեան խնդիր, ղինուորական և ժանտարմերիի կազմակերպութիւններ և այլն։ Արտաքին խնդիրներու մէջ մեր բոլոր կուսակցութեանց համերաշխութիւնը չնորհաւորելի է և պէտք է որ այս կացութիւնը մինչեւ վերջն ալ պահուի, և ներքին խընդիրներու մէջ որքան ալ իրարմէ հեռանանք, այնքան ալ արտաքին խնդիրներու մէջ պէտք է իրարմով զօրանալով պատնէշ կանգնինք մեր կենսական շահերուն։ Արտաքին խնդիրներու մասին եղած տարաձայնութիւնները կրնան մեզի համար կորստաբեր հետեւանքներ ունենալ. որովհետեւ վերջին տարիներու դէպքերն ու պարագաները կը ցուցնեն թէ նոյն իսկ միացեալ ուժերով մեր գործադիր իշխանութեան նեցուկ ըլլալով դեռ մեր խընդիրները փափաքելի ձեւով չկարգադրուեցան։ Ասկից կը հետեւի թէ քաժանումի մը պարագային մեր դատը բոլորովին պիտի կորսնցնենք։ Հակառակ մեր դահլիճին կամ քաղաքական ժողովին հանդէպ մենք միշտ աւելի խստապահանջ պէտք է ըլլանք և դանէ ամէն ուրբաթ հին խնդիրներու մէկ մասին նպաստաւոր կարգադրութիւններ պահանջենք և կամ դժուարութեանց վերահասու ըլլանք, եթէ անոր յայտարարութիւնները մեր չահերուն վնասաբեր չեն ըլլար։ Եթէ գործադիր իշխանութիւնը իր պաշտօնի բարձրութեան վրայ չգտնուի և չիրականացնէ իր առաջադրած ծրագիրը, տրուած պայմաններուն մէջ, պէտք չէ երբեք խնայել և անոր անվստահութիւն յայտնելով աւելի զօրեղ և կարող դահլիճ մը կազմելու համար որեւէ որոշումէ ետ պէտք չէ ընկրկինք։ Եթէ մեր Երեսփ. Ժողովին առենապետութիւնը աւելորդաբանութիւններէ ազատ պահել կարենայ ժողովը և միմիայն օրուան կարեւոր հարցերով զբաղեցնէ զայն, առանց անձնականութիւններու և կուսակցական կիրքերու բորբոքման սիրի ընծայելու, այն ատեն կը յուսանք որ տիրող կուսակցութիւնն ալ իր լաւագոյն ոյժերը տրամադրելի կ'ընէ ազգային իրաւունքներու պաշտպանութեան և թէ՛ ներքին, թէ՛ արտաքին խնդիրներ իրենց բնական ընթացքին հետեւելով կը լուծուին, նոյն իսկ փոթորկալից վիճաբանութիւններէ ետքը։

Այսօր մեր Ազգ. Ժողովին մէջ մեր ազգին ճակատագիրը կը վարէ կեդրոնի կուսակցութիւնը իր համեմատական ճնշող մեծամասնութեամբ. հետեւաբար մեր կացութեան բարւոքումին պատասխանատուութիւնը իր վրայ կը ծանրանայ։ Եթէ կեդրոնը չկարենայ մեր ներքին ու արտաքին դժուարութիւններուն լուծում մը գտնել, քնակառավար պիտի իյնայ և Ազատականները պիտի անցնին անոր տեղը։ Կը մաղթենք որ պատասխանատուութեան այս ծանրութիւնը միշտ ճնշող ու զգալի մնայ մեր կեդրոնի երեսփոխաններուն յիշողութեան և գիտակցութեան մէջ։

Հ. ՄԱՄԻԿՈՆՅԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՆԵՐՔԻՆ

——

ՕՍՄ. ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ — Դ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆ

ԼԱ. Նյոփ (Ցունվ. 3). Լ. Նախի ատենագրութեան վաւերացումէն ետեւ Նախագահը ուղեց Դեկ. 30ի ատենագրութիւնը թէ ժողով չգումարեցաւ նոյն օր, եւ ահա աղմկեցին ընդդիմադիրները այլանդակ և ծիծաղելի ներկայացնելով չգումարուած ժողովի մը արձանագրութիւնը, վերջապէս Վարչապետը, որ ներկայ էր նորակազմ ամբողջ դահլիճով, ստէպ ընդմիջուելով կարդաց գրութիւն մը, որով կը յայտնէր թէ դահլիճը չաբաթ օր ամբողջութեամբ խորհրդարան եկաւ, ուր ծանօթ յօդուածին բարեփոխումը ի նկատ պիտի առնուէր ստիպողապէս, բայց Ազատականները և Անկախները ներկայ չեղան։ Դահլիճը զայդ իր առաջարկին մերժում համարելով հրաժարեցաւ և այսօր վերակազմուած կը ներկայանայ ու կը պնդէ նոյն առաջարկին վրայ։ Սըտգը պէյ (Այտըն) ընդերկար ընդդիմախօսելէ ետեւ գրաւոր առաջարկ մը ներկայացուց, որով կ'ուզուի Ծերակոյտին հարցնել թէ չաբաթ օրուան խաւհանարարութիւնը կրնա՞յ մերժում նկատուիլ և թէ արդի դահլիճը 35րդ յօդուածով հասկցուած նո՞ր դահլիճն է։ Ուրիշ առաջարկով մը ընդդիմադիրները ուզեցին անուանական քուէարկութեամբ որոշել վիճաբանութեան բաւական կամ անբաւական ըլլալը։ Բուռն վիճաբանութենէ ետեւ կարգացուեցաւ Սըտգը պէյի առաջարկը, յետոյ Մ. և Ց.ի պետին առաջարկը, որով կը պահանջուէր անուանական քուէարկութեամբ որոշել դահլիճին առաջարկին քննութեան ձեռնարկելու պարագան։ Վարչապետը սոյն երկրորդին առաջնութիւն տալով ահռելի աղմուկի մը առիթ եղաւ և ընդդիմադիրները մեկնեցան։ Առաջարկն ընդունուեցաւ 2ի դէմ 103 քուէով։ Ցետոյ 90ի դէմ 100 քուէով մերժուեցաւ Սըտգը պէյի առաջարկը, և նիստը փակուեցաւ ժամը 8.30ին։

ԼԲ. Նյոփ (Ցունվ. 4). Նախորդ նստի ատենագրութեան ընթերցումէն ետեւ ընդդիմադիրները անհամար դիտողութիւններ ըրին ատենագրութեան, Վարչապետին բացակայութեան, կառավարական առաջարկին տակ նոր Շէյխ իւլ Իսլամին ատորագրութեան չգոյութեան, նոյն առաջարկին անտեղութեան և վնասակարութեան և Մ. և Ց. կուսակցութեան ու ժողովոյ Նախագահին բռնապետական արարքներուն դէմ։ Վերջապէս նիստը 4.30ին վերջացաւ չաբաթ գումարուելու որոշմամբ։

ԼԳ. Նյոփ (Ցունվ. 6). Նախորդ նստի ատենագրութեան վաւերացումէն ետեւ Սահ. 35րդ յօդուածին վիճաբանութիւնն յառաջ տարուեցաւ ոգեւորութեամբ։ Տեղեկաբեր Իսմայիլ պէյ (Պաղատատ) պատասխանեց Սըտգը պէյի նախորդ առարկութիւններուն։ Պուլկար երեսփոխան Տալչէվ էֆ. խստիւ քննադատեց դահլիճը։ Բայց օրուան հերոսն եղաւ լրջամիտն Պոչո էֆ. (Սէրֆիչէ), որ հիւթեղ ճառով մը վերլուծեց առաջարկուած բարեփոխման ոգին, անոր պաշտպաններուն մաքի տրամաբանութիւնը, հակառակորդներուն ըմբռնումը և նպատակը, և մեծամասնութեան կուսակցութեան վրայ ուժգին յարձակումէ մը ետեւ եզրակացուց թէ առաջարկուած բարեփոխմամբ ձեռք բերել ուզուածը Սուլթանին իրաւանց ընդարձակում չէ, ինչպէս կը ցուցուի, այլ կառավարական կուսակցութեան դիրքը ամրացնել, որ ժամանակ մը 200է աւելի անդամ ունէր, իսկ հիմա հազիւ ունի 103։ Ահա ատոր համար է որ ընդդիմադիրները չեն ուզեր կառավարական կուսակցութեան ձեռքը թողուլ երկիրը։ Նիստը վերջացաւ ժամը 4.30ին։

ԼԴ. Նյոփ (Ցունվ. 9). Նախորդ նստի ատենագրութեան վաւերացումէն ետեւ պիտողութիւններ եղան զարձակ Վարչապետին բացակայութեան և օրինական 2/3ի մեծամասնութեան չգոյութեան համար։ Բայց և այնպէս սկսաւ 35րդ յօդ.ին վիճաբանութիւնը և յառաջ տարուեցաւ մինչեւ ժամը 4.30, երբ ընդդիմադիրներու պնդումով նստին վերջ տրուեցաւ օդին խստութեան պատճառով։ Կառավարական առաջարկին գլխաւոր պաշտպանն էր Հոճա Սաֆվէթ էֆ. (Ուրֆա), իսկ ընդդիմախօսները Ապտ իւլ Համիտ Զէօհրավի (Արաբ) և Վլախով էֆ. (Պուլկար)։

——

Պաթերազմը. Պատերազմի դաշտէն ոեւէ կարեւոր լուր չկայ։ Հետազօտութիւնները կը շարունակուին և կը հերքուի թէ Իտալացիները Ցունվ. 1ին ընդհարման մը մէջ փախուստ տալ ստիպուած են ի Տէրնէ։ Դեկ. 27է իվեր ոեւէ դէպք պատահած չէ հոն։ Եւրոպայի մէջ հաշտութեան կ'ապասուի ամէն օր, բայց հաշտութեան գետինը կը պակսի դժբախտաբար։

Մայշտաղտ. Խորհրդարանական ատենապետը կը չարունակէ մեծ անձկութիւն պատճառել թէ՛ օտարներու, թէ՛ բնիկներու։ Զորեքշաբթի ալ երեսփ. ժողովը վիճաբանեցաւ ծանօթ յօդուածին վրայ

առանց հզրակացութեան մը մօտենալու։ Իթթիհատի պետեր յոյս յայտնին թէ պիտի յաջողին այս չաբթու որոշում մը ձեռք բերել։ Վարչապետը իր տկարութեան պատճառով չորեքշաբթի ալ ներկայ չեղաւ ժողովին։ Ներակուտական Հիւսէյին Հիլմի փաշա 30 ուրիշ պատասխանատուներու կողմէ կուսակցապետներու հետեւեալը առաջարկեց իրեւ համերաշխութեան հզրեր։ Ընդունիլ կառավարական առաջարկը՝ Ներակոյսի հաւանութիւնը պայման դնելով, բայց այս տարի չյուծել խորհրդարանը, այլ նոր ընտրութիւններէն ետեւ, երէք տարի դատել։ Նաեւ չդժուարացնել կառավարութեան դիրքը հարցապնդումներով, այլ կարեւոր օրէնքներու քննութեամբ զբաղիլ եւ լրագրական յարձակումներուն վերջ տալ։ Կուսակցութիւնները խորհրդակցեցան այս թելադրութիւններուն վրայ, բայց վճռական արդիւնք մը չապահովուեցաւ ցարդ։ —Հայ, Յոյն եւ Պուլկար երեսփոխանները, կ'ըսէ պատասխանիւ մը, պայմանագիրներ փոխանակեցին ազատականներու հետ, որոնք ընդունած են Քրիստոնեաներու բոլոր պայմանները։—Շրջաբերականով ծանուցուեցաւ անմիջապէս արգելել առանց արտօնութեան ակեղեցի չինելու ձեռնարկները։ — Վարչապետին մէկ պատասխանագրէն հասկցուեցաւ թէ Հանրօգուտ գործերու նախորդ նախարարը ինքնագլուխ գործած է Զէյթըրեան Մրագիրը Խորհրդարանէն առնելու մէջ։ — Որոշուեցաւ Խորհրդարանէն քուէարկուած 500.000 ոսկի վարկով 3 չոգենաւ եւ 6 նաւակամուրջ գնել Շքոտարայի լճին համար։ — Օսմ. կառավարութիւնը Ռուսականէն խնդրած է իրեն յանձնել Պէտրիանդատէ Ապաւրբէզագը, որ Թիֆլիզի մէջ կ'սպանատի Քրդական չարժում մը կազմակերպել։ — Կայս. հրամանի մը համաձայն այսուհետեւ Օսմ. Պանքայի մասնաճիւղերուն միջոցով պիտի կատարուին Խարբերդի, Վանայ, Բազէչի եւ Շքոտարայի յատուկ դրամական առաքումները։ —Երեքշաբթի առաւօտ Սիրքէճիի երկաթուղիին վրայ կառախմբի ընդհարում մը պատահեցաւ հեռագրական հաղորդակցութիւններու խզման պատճառով։ Կարք մը գծէն դուրս ինկաւ, բայց կեանքի կորուստ չպատահեցաւ։

Նահանգներ. Շիթպի չուրջ վրիժառութեան դէպքեր կը յաճախեն։ Մօտակայ Մոյքովայ եւ Քինէզէ գիւղերը այրուեցան անծանօթներու կողմէ։ Շիթպի պահականոցը ամսոյս սկիզբը ուժգնակի պայթումէ վնասուեցաւ։ Ամերոյ Բումէլիի վիճակը մեծ հոգ կը պատճառէ։ Խռովարար տարրերը մեծ դործունէութեան մէջ են եւ ռպատնական նամակներ կը տեզան։ Վէլէսի չուրջ Պուլկար հրոսակախումբ մը ընդհարեցաւ զինուորներու եւ ստիպուեցաւ անկարգ կերպով փախչիլ հինգ մեռեալ թողլով իր ետեւն։ Բէօփրիւլիի մէջ Պուլկար «կարմիր Ձեռքի» անդամ մը տեղւոյն Իթթիհատական ակումբը մտնելով 4 հոգի ռպատնեց եւ ռպատնուեցաւ ինք այ։ Որոշուած է Ճավիտ փաչայի տեղ Ալպանեայի Սպիտ փաչան կարգել Ալպանիոյ գին. հրամանատար։ — Սինկափուրի Իսլամները 20.500 ֆրանք դրկած են Տրիպոլիի մէջ մեռած Իսլամներու ընտանիքներուն համար։ — Վերջին փոթորիկներուն պատճառով ներքին չատ քաղաքներու հետ հեռագրական հաղորդակցութիւնը խզուած է։

Աւեպ. Ֆոլ Ձրան ցուրտ ու փոթորկալից օրով ծովը իյնալ, ի՛նչ դժնդակ փորձառութիւն է։ Բայց այդ է որ պատահեցաւ Ազգապետ Վաեմ. Ճակոբ Պօյաճեան էֆ.ի, երբ երկուշաբթի դիշեր Պէօյիւքթէրէ վերադարձին մէկ չոգենաւէն միւսը կ'անցնէր չարժական կամուրջի մը վրայէն։ Բաւեբախտաբար առանց ընկզմելու կրցաւ բաւական ատեն ջուրին երեսը մնալ անվրդով եւ յաջողեցաւ բռնել չուանը, զոր չոգենաւին մարդիկը բաւական ի բարանցումէ ետեւ խլեք ըրած էին նետել։ Ուրախ ենք որ Վսեմութիւնը բոլորովին անվտանգ անցուց այդ արկածը եւ օր մը յետոյ վերսկսաւ իր պաշտօնատեղին յաճախել։ — Դատական Նախարարութիւնը երկու պաշտօնագիր ղրկեց Ազգապետարան։ Միով կ'ըսուի թէ ժողովրդային դպրոցներու ուսուցիչներուն ցուցակի պատրաստութեան պայմանաժամը լրանալու մօտ է։ Ուսոյ անտեսի քննութիւններու եւ տրտունջներու տեղի չտալու համար հարկ է փութացնել Կրթական Նախարարութեան կամ իշխանութիւններուն կողմէ ճանչցուած ժողովրդային ամէն կարգի ուսուցիչներու վկայականներուն վաւերացումը, նաեւ պատրաստել ու կեդրոնի կամ գաւառային կրթական իշխանութիւններուն ներկայացնել նոյն դպրոցներուն ցանկը իրենց յայտադիրներով եւ պաշտօնէութեան անուններով, և որոշ ցոյց տալով թէ որո՛նք միմիայն ուսուցչութեամբ կ'զբաղին։ Միւսով ալ կ'ըսուի թէ հարկ է որ ամաւաութեան հրաման տուողներ ամէն ամսոյ վերջ Մարդահամարի վարչութեան ղրկեն կնքուած ամաւանութիւններու ցանկը, ենթականերուն տան, փողոցին ու թաղին թիւերով, վասն զի ոմանց առանց հրամանի ամաւանանալուն և ամաւանութեան թուականը ծածուկ պահելուն պատճառով կը խանգարուին զին. իշխանութիւններու կարեւոր տեղեկութիւնները։ —Շաբթուանս մէջ, հակառակ ձիւնի առատութեան և ուրիշ զրժուարութիւններու, քաղաքիս ամէն կողմը ազօթաժողովներ եղան տարեգլուխի առիթով։ — Եէրսէյ մէջ կը կարդանք թէ համանուն գոլէջը Դեկ. 6ին ուսուցչապետի տիտղոս տուած է կենսաբանութեան դասախօս Տօն. էֆ. Լիւէճեանի, որ քանի մը տարի Ամերիկեան Բորնէյո եւ Եէյլ համա-

լսարաններուն մէջ քնադիտութեան ճիւղերուն հետեւած ու ստացած էր արդէն նոյնպիսի տիտղոս։ Այդ առիթով հմտալից ճառեր խօսուած են։ Եւ ճախօսներէն մին եղած է նոյն ինքն Փրոֆ. Լիւլէճ հան։—Օրտուի Մանկապարտէզի աշակերտները իրենց փոքր լումաները խնայելով Ատանայի որբերուն մէկ Օսմ. ոսկի ղրկած են Խմբագրութեանս միջոցով։

—Հետեւեալը կը հաղորդէ Այնթապի մեր թղթակիցը. Ասկէ չորս չաբաթի չափ առաջ Ամերիկայէ հոս ժամանեցին Մր. և Միսիս Մարթին, Միս Պլէյքլի և Մր. Լէսլի։ Մր. և Միսիս Մարթին արդէն բաւական երկար ժամանակ դործած էին Հաճընի մէջ իբր միսիոնար, բայց առողջական պատճառներով Ամերիկա դարձած էին քանի մը տարիէ ի վեր։ Երկուքն ալ լաւ կը խօսին Թուրքերէն և հոս պիտի հաստատուին իբր միսիոնար։ Մր. Մարթինի յանձնուած է վերին հակոդուխիւնը չըրջակայ բոլոր եկեղեցիներուն որոնք Պոռտէն կը նպաստաւորուին, նաեւ Եդեսիոյ գործին՝ որ հանդուցեալ Միս Շաթըգի ձեռներէցութեան կը պարտի իր գոյութիւնը։ Միս Պլէյքլի Մարաչի Ազգկանց Գոլէճի տեսչուհին է որ արձակուրդով Ամերիկա կը գտնուէր տարիէ մը ի վեր։ Անմիջապէս իր պաշտօնատեղին ուղեւորուեցաւ։ Մր. Լէսլի է նորեկ Ամերիկացի մը որ Եդեսիոյ գործին համար ղրկուած է, բայց Թուրքերէն սորվելու համար ժամանակ մը պիտի մնայ Մարաչ կամ Այնթապ։ Հայիկ եկեղեցւոյ բեմէն քարոզեց և խօսեցաւ Ե. Բ. Ընկերակցութեան լսարանին մէջ և լաւ տպաւորութիւն գործեց իրրեւ հոգեւոր մարդ։ Կարճ հանգիստէ մը վերջ Մր. Մարթին և Մր. Լէսլի Եդեսիա ուղեւորեցան քանի մը չաբաթ մնալու և տեղւոյն գործերուն մօտէն ծանօթանալու և օգնելու համար։ Բիլիսի եկեղեցւոյն հովիւը Սիս փոխադրուած ըլլալով՝ տեղւոյս Հայիկ եկեղեցին, Բիլիսի եկեղեցւոյն խնդրանքին վրայ, իր հովիւը հոն ղրկած է քանի մը չաբաթուան համար։ Հայիկ եկեղեցին նաեւ Պ. Խաչատուր Տոգուզլեանը իբր ուսեւտարանիչ ղրկած է Անտիոքի կողմերը։ Միսիս Շէֆիրտի քոյրը Միս Լինտրուզ, որ անցեալ տարի 20,000 տոլարի գումար մը նուիրած էր Կ. Թ. Գոլէճին և Հիւանդանոցին, վերջերս 5,000 տոլարի նուէր մըն ալ կ'ընէ Գոլէճին համար՝ նոր չէնքի մը կառուցման յատկացնելու նպատակով։ Շէնքին կառուցման պիտի ձեռնարկուի առաջիկայ գարնան։ Մինչեւ Դեկ. 22 գարնան գեղեցիկ և տաքուկ օր մը վայելեցինք հոս, ինչ որ սակայն մեծ անձկութիւն կը պատճառէր երկրագործին։ Երեք օրէ ի վեր, սակայն, սկսած են առատ անձրեւներ տեղալ ի մեծ ուրախութիւն ամէնուս։ Կ. Թ. Գոլէճը, մինչեւ Դեկ., 248 աշակերտ արձանագրած է։ Սեպ. կէսէն մինչեւ Դեկ. կէսը 200է աւելի կարեւոր դործողութիւններ կատարուած են քաղաքիս Ամերիկեան հիւանդանոցին մէջ։

Հայ Ֆոլք Ազգ. ժողովը անցեալ ուրբաթ մեծաժամանութիւն չունեցաւ, բայց լսեց տեղապետներու դիւանին տեղեկագիրը Օրմանեան Սրբազանի դէմ ուղղուած դանգատներուն վրայ և որոշեց ստիպողապէս օրակարգ անցնել խնդիրը, նաև միաձայնութեամբ ընդունեցաւ բանաձեւ մը, որով վարչութեան կը կոչ յանձնարարուի ստիպողապէս պատրաստել նպաստընկալ ուսանողներու յատուկ կանոնադիր մը հանդերձ անոնց տարեկան նպաստի աղբիւրներուն և բաշխման դրութեան վերաբերեալ ծրագրով։ — Պատրիարք Հայրը անցեալ չաբթու փոխադարձ այցելութիւն տուաւ զինք չնորհաւորող դեսպաններուն։ Շաբաթ այցելութիւն ընդունեցաւ Ներքին դործերու նախարարէն, երկուշաբթի ալ փոխադարձ այցելութիւն Պատերազմական նախարարէն և Հրեաներու Նախամապետէն։ — Նախարարներու խորհուրդը կիրակի ղրաղեցաւ մանաւանդ այն տեղեկագրով, որ պատրաստուած է Հայ երեսփոխաններու յիշատակագրին վրայ։ Սակայն որոշուց վարչապետին ներկայութեամբ տալ իր որոշումը։ — Հայրապետական ընտրութեան մասնակցող կրօնական և աշխարհական պատուիրակներու երկու խումբ մայրաքաղաքս ժամանեցին։ Նորընտիր Կաթողիկոս և Կաթ. Տեղակալ Տ. Գէորգ Արքպսկ. Սուրէնեան, Պատրիարք Հօր չնորհաւորական հեռագրին պատասխանելով, չնորհակալութիւն կը յայտնէ իրեն հանդէպ տածուած համակրանքին համար։ — Կաթոլիկ ազգայիններու կ. Պատրիարքը, որ անցեալ ուրբաթէ ի վեր Հռոմէ վերադարձած է, կը մերժէ բոլոր դիմումները որ կ'ըլլան որպէս զի իր հրաժարականը տայ և չընդունիր երեսփ. ժողովի հեղինակութիւնը։ Պատրիարքարանի առջեւ ցոյցեր եղան. նոր դէմ և ոմանք վիրաւորուեցան։ Նոյն ժողովը դռնփակ նստի մը մէջ տրուած որոշման մը համաձայն ձեռնհաս իշխանութեան ազդուպէս բողոքեց թէ ազդը զայն Պատրիարք չճանչնար։ — Կարնոյ Ցառաջ թերթը Դեկ. առաջին թուով երկար թուարկում մը կ'ընէ Քրդական լուրջ չարժման մը արարքներուն ընդդէմ Հայերու և մերթ ևս հանդարտարարոյ Թուրքերու։ — Դեկ. 29ին Մէրսինի չրջակայ չրի թումբերը տեղի տուած են և ահեղ ողողման մը ենթարկուած է չուկան։ Վնասը անհաշուելի է, լոկ երկաթուղին 5,000 ոսկի կորուստ ունի, կ'ըսուի։ Կեանքի ալ կորուստ կայ։

ԱՐՏԱՔԻՆ

— —

Հեռագրատուներ. Հիւսիսային Պարսկաստանի Ռուս զօրաց Թիւը կը ներկայացուի իբրեւ 9,000, և բաւական կը համարուի երկրին խռովարար տարրերը զսպելու, բայց ոչ երկիրը իւրացնելու համար։ Այդ զօրաց 4,000ը կը գտնուին Բագվին, 3,500ը Դաւրէժ և Արտէպիլ, 900ը Խոյ և 400ը Մէչէտ։ Խստիւ կը հերքուի Ռուս զօրաց վերագրուած վայրագութիւններու վրայով։ Դաւրէժի Անգղ. հիւպատոսը կը վկայէ ընդհակառակն թէ կիներ ու տղաք Ռուս բանակեալը ապաստանեցան և չատ լաւ ընդունելութիւն գտան։ Ռուսական պատերազմական ատեանը իր գործն յառաջ կը տանի ամենայն խստութեամբ։ Դաւրէժի մէջ Մուհարրէմի առաջին օրը հրապարակի վրայ կախաղան հանած է երկու բարձրաստիճան կրօնաւոր, Շէյխ Սէլիմ և Սագաթ իւլ Իւլէմա, նաեւ Սաղդ էլ Միւլք անունով հրեաձիգ սպայ մը, որ Պոլսոյ Զինուորական վարժարանին չրջանաւարտ էր և յետոյ Թերմանիոյ մէջ իր ուսումը կատարելագործած։ Կախաղանի դատապարտած է նաեւ Իպրահիմ Խանը, երկու մոլլա և Ֆէտայիներու պետ Հաճի Աւտալան։ Երկուշաբթի 15ի կը հանձնէր գործադրուած մահավճիռներու Թիւը։ Էնճիւմէնի չէնքը քանդուած է ամբոխին կողմէ։ Իսկ քաղաքին կառավարիչը, ոստիկանապետը և մեծ պաշտօնեաները վտարուած են, և կասկածելիներ կը ձերբակալուին ու կը դատուին պատժուելու համար։ Անգղ. հիւպատոս Մր. Սմարթ յաջողած է Շիրազ ժամանել Անգղիայի հաղարապետի մը հետ։ — Զինու արքունիքն ու Եուանչիքայ ընդունեցան հրաժարականը Շանկհայի կառավարչի պատուիրակին, որ չափէն աւելի դիւրամիներ ըրած էր բանակցութիւններու միջոցին։ Կայս. զօրքը պարպած է զՀանհանկ և դէպ հիւսիս գացած է իր հրեանիներով։ Լիուանհէնկ խոստացած է պարպուած դիրքերը չգրաւել և դինադուլը յարգել։ Անգղ. թերթ մը կ'իմանայ թէ Եուանչիքայ վուճինկֆանկի առաջարկած է 10 օր ալ երկարել դինադուլի պայմանաժամը։ Օտար տէրութիւնները դինուորականապէս դրաւեցին Փեքին քաղաքը ծովուն միացնող երկաթուղիին դիծը, մեծ դոհութիւն պատճառելով օտարներուն։ Նանքինի ժողովը Եւրոպական տոմարն ընդունած և Ցունվ. 1ը Ձինական յեղափոխութեան համար տարեմուտ հռչակած է։ Կը կարծուի թէ, երբ Ազգ. ժողովը միաձայն որոշում չտայ, կայսրութիւնը բաժանման պիտի ենթարկուի։ Ռուսիա Ձինու զեկոյց թէ պէտք է ճանչնալ Մոնկոլիոյ անկախութիւնը ներքին գործերու մէջ և թէ ինք պատրաստ է Մոնկոլիոյ օգնել կարգ կանոն պահպանելու համար երկրին մէջ։ — Անցեալ չորեքշաբթի Ս. թէնքի Խորհրդարանը լուծուեցաւ և պաշտպան տէրութիւններու մարտանաւերուն մէջ բանտարկուած կրետացի երեսփոխանները արձակուեցան։ — Միլիոնատէր Ամերիկացիներ Եւրոպական ամառորի առիթով 30 միլիոն տոլար նուիրեցին բարեգործական և գիտական հաստատութիւններու։ Մր. Քարնէկիի նուիրատուութիւնն է 8 միլիոն տոլար։ — Ֆրանքեւսպանիական յարաբերութիւնները որ ժամանակ մը փափկացած էին՝ ընական ընթացքի մէջ մտան։ Երկու կառավարութիւններուն հայեցակէտները նոյն կ'երեւին և երկու երկու երկիրներուն մամուլը հանդարտութեամբ կը խօսի Մարոքեան խնդրին վրայ։ Ֆրանսական յածանաւ մը հրահանգ ստացաւ Ակատիր երթալ, որպէս զի ի հարկին պաշտպանէ զՄուսա Ֆրանսայի Արտաքին գործերու նախարար Մ. Ռը Սէլվ Ֆրանքեւգերման պայմանագրութեան մասին վարչապետին հետ անհամաձայն ըլլալով հրաժարեցաւ և Մ. Տէլքասէ ստանձնեց անոր պաշտօնը։ — Պերլինի խորհրդաւոր համաձարակին պատճառը իմացուեցաւ։ Մէթիլ (փայտագի) պարունակող ալքոլով և ուրիշ ըմպելիներով թունաւորման զոհեր եղած են այդ համաձարակին ենթարկուողները։ — Անգղ. երկու զրահաւորներ իրարու ընդհարեցան և վնասուեցան։ Ցոյս կայ թէ Անգղիոյ մանարանատէրերու հակաբանթողը ի մօտոյ վերջ պիտի գտնէ։ — Գերման կարմիր Խաչի արշաւախմբի մը պետը Գերման կայսեր և կայսրուհիին ներկայանալէետեւ ուղեւորեցաւ դէպ ի Սֆաքս, ուր պիտի ժամանէր ամսոյս 5ին և անկէ ուղտերով պիտի երթար Տրիպոլսի Թուրք բանակեալը։ Պերլինի Օամ. ապահովարանին մէջ 45,000 մարքի հանգանակութիւն մը եղած է կարմիր Մահիկին ի նպաստ։ Սէլանիկի երեսփոխան Բամի պէյ Տրիպոլսէ ինքնաչարժով վերադառնալու պահուն անվտանգ արկած մը ունեցաւ։ Աքիրայի մօտ Պէյրութէ հասած Թուրք սպայ մը Սիւրիացի և 13 ուղտապաններ, նաեւ երեք օգնականներ բռնուեցան Տրիպոլսի եգիպտական սահմանին վրայ, երբ կը փորձէին Տրիպոլիս երթալ։ — Նիւ Եորքի էքուիթէպըլ ապահովագրական ընկերութեան չէնքը երեքշաբթի այրած է։ Կորուստը 1 միլիոն տոլար կը հաշուուի։

اوه‌دار هفته‌لق غزته — درسعادتده بابل هاوسنده مدیر مسئول ـ صموئیل ق. هاییوسیان

ՊԱՏՄԱՆՆԵՐ
Տարեկ. բաժնգին 40 Գրշ.
Ամերիկայի հմր 2 Տոլ.
Անգլիոյ ,, 8 շիլ.
Ուրիշ երկիրներու ,, 10 Ֆր.
Ձեռագիր հատը 40 փարա
Տառացման գիներէ յատուկ

ԱՒԵՏԱԲԵՐ
ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ
խմբագիր Հ. Ս. Պարնըմ
Պայազիտ Հասան, կ. պոլիս, Թուրքիա

THE AVEDAPER
AN ARMENIAN WEEKLY
EDITOR H. S. BARNUM
American Bible House
Cons/ple, Turkey

TERMS
An. Subscrip. Ps. 40
U. S. A. $ 2
England Shils. 8
Other countries Frs. 10
Single Copy 40 Paras
Advertising rates on application

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՈՐԲԱՆՈՑ Ի ՊՐՈՒՍԱ

Դեկտեմբերի մէջ ընդունուած դրամներն խոր-
հին չնորհակալութեամբ կը հրատարակենք։

Բ. Մինասեան էֆ. Ամերիկա օրց. 108, Տ. Տիարեան էֆ. Ս. Գ. Գարահիսար 40, Հանի Պետ. էֆ. Տարպէքիրլեան կէս ոչխար, Վ. Բարակեան էֆ. Ամերիկա օրց. 108, որոյ 50 սէնթը Ե. Գարոնեան էֆ., Լ. Նալպանտեան էֆ. Ենիճէ օրց. 50, վերադարձուած դրամ 105, Ց. Հովարեան էֆ. Իզմիր օրց. 85, Վեր. Հ. Աչճեան Ատանա օրց. 244, որոյ 57 Ց. Թէլալեան էֆ., 25 Ց. Տօնապետեան էֆ., 19 Հ. Մարգարեան էֆ., 12 Յ. Թէրզեան էֆ., 10 Մ. Հարմանտեան էֆ., 6 Գ. Սարիկեան էֆ. Տիկ. Փ. Աստքլեան ձեռագործ մը, ի դիմաց Պոսթոնի Հայ Բարեգ. Ընկ. ձեռամբ Վ. Յ. Բարակեան էֆ. 220, Վ. Կիւլեան էֆ. Ամերիկա 162, որոյ մէկ տոլարը Մ. Կիւլէզեան էֆ., 25 սէնթ ոմն, 50 սէնթ Մ. Գազազեան էֆ., 50 սէնթ Ց. Քէլէչեան էֆ., 50 սէնթ Ն. Պօյաճեան էֆ., 25 սէնթ Մ. Մարուգեան էֆէնտի, 25 սէնթ Գ. Լազեան էֆ., 50 սէնթ Մ. Աճութեան էֆէնտի, 50 սէնթ Գ. Ասլանեան էֆ., 50 սէնթ Մ. Կոստանեան էֆէնտի 1 տոլ. 50 սէնթ Վ. Կիւլեան էֆ և 50 սէնթ Գ. Տէրոյեան էֆ., Ս. Զիլէքեան էֆ. Սամսն օրց. 54, Տիկ Լ. Ա. Մաթէոսեան Ամերիկա 275, վճարումէ 5, Վեր. Գ. Ապահատեան 40, Ն. Սօրանիտէս էֆ. 20, Ս. Մ. Թէլֆէեան էֆ. Պոլիս 216, որոյ 108 Տիկ. Ա. Մ. Թէլֆէեան. 27 Օր. Եւնիկէ Ս. Թէլֆէեան, 27 Օր. Աղաթի Ս. Թէլֆէեան և 54 Տիկ. Հ. Գ. Գալֆայեան։ Մ. Աստուրեան էֆ. Եանիա 70, որոյ 50ը իր նուէր և քսան Թ. Թումաքճեան էֆ., վարժուհի Լ. Տ. 24։ Դումար 1 826

Նախ անցեալ տարուան մէջ Հաստատութեանս

ցոյց տրուած սիրոյ և համակրանաց գործնական ապացոյցներուն համար խորին չնորհակալութիւն մատուցանելով, իւրաքանչիւր բարերարի ջերմագին մաղթանքներ կ'ընենք Նոր Տարւոյ առթիւ, միանգամայն խնդրելով որ «Ձեռնձրանան բարիք գործելէ» և վստահ ըլլան որ «ժամանակին» պիտի ստանան արժանի վարձքն և փոխարինութիւն Անկէ որ կ'ըսէ, «Զոր ինչ ընէք սոյն փոքրիներէն մէկին ինձ ըրած պիտի ըլլաք»։

Ապա կը խնդրենք որ մնացած մի քանի հարիւր օրացոյցներն ապառելու համար դիմումի ըլլայ մեզի. թէ Համառօտը և թէ Ընդարձակը։ Ջերմայն նկատմամբ կարեւոր հրահանգներ պարունակելովը ԱՄԻՆ տեղ պէտք է գանուի։ Գ. ՊԱԼՏԱՋԱՐԵԱՆ

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԴԱՍԵՐ
1912 Տարուան Համար

Յառաջիկայ 1912 տարուան թէ՛ Հայերէն թէ՛ Հայ-Թուրքերէն Կիրակնօրեայ Դասերը հրատարակուած և վաճառուելու պատրաստ են։ Գալ տարուան հատորը ծաւալով ներկայ տարուանին չափ է, վասն զի երկու վկայմահաններու դասերնալ կը բովանդակէ և գինն է 2 դահ.։ Կը փափաքինք որ ապսպրանքները կանուխէն ըլլան, որով բաւական միջոց պիտի ըլլայ դասերը Նոր Տարիէն առաջ վերաքաղ ընելու։

Խաւաքարտի վրայ տպուած թէ՛ Հայերէն թէ՛ Հայատառ Թուրքերէն Կիրակնօրեայ Դասի Ոսկեղէն Համարները պատրաստ են։ Փափաքողներ կրնան դիմել հետեւեալ հասցէին. Մր. Ոս. Ոս. Փիթ, Պայազիտ—Հասան, կ. պոլիս։

Հոգեւոր պաշտամունք՝ վաղը, ժամը 3ին (Ը. Ե.), Կոստիկեան քնակարանի մէջ, Պօյաճըդիւզ։ Պիտի խօսի Վեր. Զ. Թ. Բիկզ։

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ա. Տ. ՊՕՅԱՃԵԱՆ

ՖԻՆՃԱՆՃԸԼԱՐ ԵՕԳՈՒՇՈՒ